

**Erfaringer og tanker når man står utenfor
mestringsarenaer som skole og jobb.**

Unge menn og utenforskap

*«Hvordan beskriver unge menn som står utenfor skole og jobb
sine liv og fremtidsmuligheter?»*

*«How do young men who are out of education and work
describe their lives and futur prospects?»*

Torhild Grevskott

Masterstudie i Psykisk helse 2018

NTNU, Fakultet for medisin og helsevitenskap.

Forord

Etter mange år i fagfeltene rus og psykisk helse, har min nysgjerrighet endt opp i en masterstudie. Det virket å være en økning i unge, frustrerte, utilpasse menn, unge menn man gjennom samtaler kunne få inntrykk av burde blitt sett og fått hjelp tidligere. Det virket å være en gjennomgående beskrivelse av vanskelige oppvekstmiljø, dårlige erfaringer med skolegang, lav selvfølelse, sinne og sjeldent gjennomført videregående nivå. Dette skapte en nysgjerrighet rundt disse guttens historie, og deres livsverden. Hvordan ser de på sin egen situasjon, og hva tenker de rundt den selv?

Et seminar om kriminalitetsforebygging, med Kari Lossius som en av foreleserne, ble starten på en vei mot å se på fenomenet utenforskap med forskerøyne, og da helst få et innblikk gjennom de unges egne øyne. Arne Klyves bok, «Sinte unge, villfarne menn. Vårt medansvar» ble også en av mine inspirasjonskilder. Det samfunnsperspektivet Klyve ser utfordringene til disse unge mennene i kunne jeg kjenne meg igjen i. Så inspirert ble jeg, at jeg hev meg på masterstudiet, i godt voksen alder, for å kunne systematisere nysgjerrigheten min rundt fenomenet utenforskap hos unge menn. Så takk til Arne Klyve for inspirasjon gjennom en fantastisk engasjerende bok om disse unge mennene. Takk til Kari Lossius for inspirerende foredrag om kriminalitetsforebyggende arbeid som ga grobunn for nysgjerrigheten, og takk til dere begge for å ha respondert på min kontakt angående temaet. Takk til familie og venner som har vært der når selvtilliten ble litt svak, takk for at dere ble med på pustehullturer i skog, mark, fjell, og kom på koselige suppekveldsamlinger slik at jeg unngikk den berømte veggen. Takk til min inspirerende veileder Marit By Riise som med sin enorme kunnskap, gode klapp på skulderen, reflekterende samtaler og støtte i frustrerende øyeblikk underveis hjalp meg gjennom opp og nedturer. En ekstra takk til en motiverende, og lyttende legekollega når det røyntet på, og en fantastisk leder som backet opp, la ting til rette for en slik fantastisk mulighet. Og ja Pappa, du skal få et eksemplar, så ser du hva det ble til slutt ☺

Torhild

Sammendrag

Bakgrunn: De unge beskriver en økende utfordring med sin psykiske helse og mange unge faller utenfor, dette ansees som et internasjonalt, nasjonalt og lokalt problem. Så mange at man snakker om en tapt generasjon. Samfunnsfenomenet er utfordrende både for den det gjelder, og samfunnsøkonomisk. I noen OECD land er det nå snakk om mellom 35-50% arbeidsledighet blant unge, og det virker å være de unge mennene som sliter mest.

Problemstilling/hensikt: Hvordan beskriver unge menn som står utenfor skole og jobb sine liv og fremtidsmuligheter? Å undersøke hvordan noen av de unge utenfor mestringsarenaer som skole og arbeid har det når de står i situasjonen.

Metode: En kvalitativ studie med semistrukturerte intervju av fire unge menn mellom 16-20 år som ikke var i skole, jobb eller praksis, og en systematisk tekstkondensering som analysemodell.

Resultat: De unge hadde flyttet mye, opplevd mye mobbing, de beskrev at de var skyld i mye av sin situasjon selv, de beskrev sosial angst og isolasjon, og alle beskrev et håp rundt fremtiden med et men eller et hvis.

Konklusjon: De opplevde å komme skadet inn i voksenlivet med relasjonelle skader og lavt selvbilde som virker å ha oppstått p.g.a. tilknytningsskjevheter i tidlig barndom. Funnene peker på at det organisatoriske og samfunnets syn på utenforskap har betydning for hvordan de ser seg selv og andre. Praktisk betydning: ta hensyn til deres «skader», endre fra ren individuell fokus til familiefokus som forebygging og jobbe for inkluderende lokalsamfunn. Mere forskning trengs på styrkende faktorer og resiliens, og på hvilke faktorer det er i relasjoner og samfunn som er viktig for vår psykiske helse.

Nøkkelord: psykisk helse, marginalisering, unge menn, tilknytning, relasjoner

Abstract

Background: The adolescent describe an increasing challenge with their mental health, and many young people fall outside, and this are considered an international, national and local problem, so many that they talk about a lost generation. This social phenomenon is challenging both for the one and for socioeconomic purposes. In some OECD countries, there are now between 35-50% unemployment among young people, and it is consider that the young men struggle the most.

Problem/Purpose: How do young men outside school and work describe their lives and their future prospect? To investigate how some of the young men who stand outside the mastering arena like school and work describe their situation.

Method: Qualitative study with semi-structured interviewing four young men between 16-20 years who were not in school, work or practice, and systematic textcondensation as an analysis model.

Result: The adolescent had moved a lot, experienced a lot of bullying, they describe it was their own fault that they were in the situation, they described social anxiety and isolation, and they all expressed hope for the future with a but or an if.

Conclusion: The young men seemed to come injured into adulthood, with relational injuries and low self-esteem that seem to have arisen due to attachments in early childhood. The findings point out that the organizational and society's view on externalization has an impact on how they perceive themselves and others. Practical importance: to take into account their "wounds", change from individual focus to family focus as prevention, and work for an inclusive community. We need more research on strengthening factors and resilience, and on what factors in relationships and community that is important to our mental health.

Keywords : Mental health, marginalisation, young men, attachement, relation

Innholdsfortegnelse

Forord

Sammendrag (Norsk)

Abstract (Engelsk)

1.0 Introduksjon	1
1.1 Samfunnsøkonomisk perspektiv	3
1.2 Organisatorisk og strukturelle påvirkninger	4
1.3 Psykisk helse hos unge	6
1.4 Arbeid og psykisk helse	7
2.0 Studiets formål	9
2.1 Problemstilling	9
3.0 Teori	10
3.1 Kognitiv forståelsesmodell	10
3.2 Tilknytningsteori	12
3.3 Resiliens	14
4.0 Metode	16
4.1 Kvalitativ forskningsmetode som design	16
4.2 Utvalg og rekruttering	17
4.3 Intervju som datainnsamling	19
4.4 Dataanalyse	20
4.5 Etikk og tillatelser	21
4.6 Mitt ståsted som forsker	22
5.0 Resultat	24
5.1 Jeg har flyttet mye -veldig mye	24
5.2 Det gjør noe med en å bli snakket ned til i så mange år	28
5.3 Det er min egen skyld, jeg må ta meg sammen	31
5.5 Jeg er ikke så glad i folk egentlig	35

5.6 Drømmen er Los Angeles og restaurantjobb	38
6.0 Diskusjon	41
6.1 Diskusjon av metode	41
6.1.1 Kvalitativ metode.....	41
6.1.2 Utvalg og rekruttering	42
6.1.3 Intervju.....	42
6.1.4 Dataanalyse	43
6.1.5 Etiske refleksjoner.....	44
6.2 Diskusjon av funn.....	45
6.2.1 Skadet inn i voksenlivet.....	46
6.2.2 Relasjoner og selvverdets betydning.....	51
6.2.3 Skole-Organisering og struktur	57
6.2.4 Et resultat av et individualistisk preget samfunn?	58
7.0 Konklusjon	61
7.1 Betydning for videre praksis og forskning.....	61
Referanser	63
Vedlegg 1: Intervjuguide	
Vedlegg 2: Samtykkeskjema	
Vedlegg 3: REK-brev	
Vedlegg 4: NSD-brev	
Vedlegg 5: Informasjonsbrosjyre	

1.0 Introduksjon

Tall fra en stor ungdomsundersøkelse i Norge, Ung Data, viser en kraftig økning av egenvurderte problemer hos de unges psykiske helse (Bakken, 2017). Blant de unge som står utenfor skole, jobb og praksis er psykisk helseproblem en av de største årsakene (OECD, 2013). NEET er en anerkjent internasjonal forkortelse på den situasjonen de som står utenfor er i, Not in Education, Employment or Training (OECD, 2016) og denne forkortelsen vil bli brukt gjennom hele oppgaven. Unge NEET er ikke en homogen gruppe, men sammensatt, og består av blant annet langtidsledige, unge med alvorlige helseproblemer, og personer som har valgt å ta et friår i utdanningsløpet (Halvorsen, Johnny, & Tagstrøm, 2012). 35 millioner unge mellom 16- 29 år står nå utenfor i de 35 landene som er knyttet til Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), det er unge mennesker som står uten arbeid, skole, eller praksis (OECD, 2015). Det er ca 75 000 unge i alderen 15-29 som i Norge er regnet som NEET ungdom. Ca 14500 av disse 75 000 har vært i en slik NEET situasjon over 5 år (Bø & Vigran, 2015). 16-17 åringer som står i en NEET situasjon har 8-10 ganger så høy risiko for å være arbeidsløs etter 10 år (NOVA, 2012). En slik situasjon med så mange utenfor er en uønsket utvikling, og konsekvensene om ikke samfunnet tar et ansvar for endring for denne økningen, blir økende kriminalitet, store psykiske helseutfordringer med lav tilknytning til arbeidsmarkedet og flere på uførestønader (NOVA, 2012). Jeg har valgt å bruke Vista Analyse (Rasmussen, Dyb, Heldal, & Strøm, 2010) sin definisjon av utenforskap/marginalisering av unge mennesker. Begrepet marginalisering brukes her som synonym til utenforskap. Man deler inn i delvis marginalisert ungdom, hvor de definerer de som er registrert utenfor utdanning, arbeid eller tiltak i minst ett år, og marginaliserte unge, som er ungdom og unge voksne som har stått utenfor skole eller ordinær jobb i mere enn tre år sammenhengende. Å stå utenfor er:

Det er den tilstanden som hver og en av dem som er i ferd med å marginaliseres – eller som er sosialt ekskludert befinner seg i. Forhåpentligvis er ikke ung utenfor en endestasjon.

(Christer Hyggen)

Å se så store tall som 35 millioner eller 75 000 gjør det vanskelig å ta det innover seg, utfordrende å se løsninger, og mengden gjør det vanskelig å sette seg inn i hvordan den enkelte opplever av å stå på denne utsiden.

For majoriteten i Norge, er arbeid eller skole våre mestringsarena, sosiale arena og en arena som gir mening i hverdagen, men det er stadig flere som står utenfor disse arenaene (Helsedirektoratet, 2014). Å oppleve at man hører til, bli godtatt og respektert er en nødvendighet for alle mennesker, det er viktig for utvikling av god psykisk helse (Helsedirektoratet, 2014), og mangler vi dette vil vi søke å få det dekket en eller annen plass. En undersøkelse gjort med Ung HUNT data (Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag), viser at 17% var registrert som NEET da de var 24 år. Her viser undersøkelsen sterke assosiasjoner mellom dårlig selvrappportert helse og sannsynligheten for at man ikke gjennomfører videregående skole (De Ridder, K. Pape, & Johnsen, 2012). En risiko for mange unge NEET, som mangler denne tilhørigheten, spesielt de som har vært i en slik posisjon over tid, og på flere arenaer gjennom oppveksten, er at de søker denne tilhørigheten i marginaliserte miljøer (Klyve, 2016). Dette kan være rusmiljø, kriminelle miljøer, høyreekstreme grupperinger, og ekstremreligiøse grupperinger. En slik overgang til et miljø hvor man blir godtatt, akseptert, og ønsket velkommen, kan føre til en svært utfordrende jobb og få disse guttene tilbake til normalsamfunnet, som de da har oppfattet ikke ville ha de (Klyve, 2016).

Forskning rundt skolefrafall har ofte dreid seg om enkeltfaktorens påvirkning for frafall. En undersøkelse som tar tak i flerfaktorielle påvirkninger, ser på hvilke faktorer som opptrer sammen, og som dermed øker risikoen for frafall (Ingul, Klockner, Silverman, & Nordahl, 2012). Man kan si at om foreldre er skilt, og andre faktorer ikke er tilstede, vil ikke dette alene øke sannsynligheten for frafall. Men derimot om foreldre er skilt, har dårlig økonomi og barnet ikke deltar sosialt, vil dette øke sannsynligheten for frafall. I denne studien snakker de om individuelle risikofaktorer, risikofaktorer knyttet til skolen og system, nabo og samfunnsmessige risikofaktorer, og ser på hvordan disse er koblet sammen. Funnene her indikerer at vi må søke bredt for å få overblikk over den unges totalsituasjon og få frem både risikofaktorer, beskyttende faktorer og styrkende faktorer (Ingul, Klockner, Silverman, & Nordahl, 2012).

En kvalitativ undersøkelse, som ser på fenomenet gjennom de unges egen stemme bekrefter de kvantitative funnene rundt frafall i den videregående skole og NEET utfordringen (Thrana, Anvik, Bliksvær, & Handegård, 2009). Her er det funn som viser at deltakerne som var helt uten noen form for skole, jobb og praksis, skilte seg ut på flere områder som søvn, sosial omgang med andre, pc/tv bruk, beskrivelse av angst og lite nettverk i hverdagen, enn de som aktiviserte seg selv gjennom frivillig arbeid eller fysisk aktivitet, og de som hadde delvis skole eller arbeidspraksis (ibid). 9 av 10 starter videregående skole i Norge (Ingul J. M., 2012), og det sies at i aldersgruppen 15-19 år var det i Norge bare 2 prosent som verken var i

utdanning eller jobb, her må man ta i betraktning at om ungdommen er på tiltak i regi av NAV, eller ikke er i noen form for kontakt med NAV, eller Oppfølgingstjenesten ved videregående skole, ikke er med i denne statistikken (FAFO 6/17, 2017). Tar man med disse viser tall fra 2013 at 10-11% av alle mellom 15-19 var såkalte NEET unge. Det er stor sannsynlighet for at de fleste blir fanget opp av oppfølgingstjenesten i den videregående skolen, og enten får tiltak derfra eller blir sluset videre til NAV. Det viser seg at 40 000 unge er utenfor alle system, og ikke har tilknytning til NAV systemet. Disse defineres i statistikken som familieforsørget, 40.000 unge mennesker står helt på utsiden av samfunnet. Ikke er de i registrert jobb, ikke studerer de, og de har heller ikke støtte fra Nav. Dette er unge mennesker mellom 18-30 år. Man vet ikke hva de lever av, men det antas at noen bor hos foreldre, noen jobber svart, eller har inntekt fra kriminell virksomhet (FAFO 6/17, 2017).

I rapporten til Haaland (2016) «The lost generation», beskrives det at i EU er 17% unge NEET, mens i Hellas opereres det med så høye tall som 35%, og man snakker om at vi har en tapt generasjon unge mennesker. Tatt i betraktning at man vet mye om hvilke konsekvenser det har for et menneske, fysisk, psykisk, sosialt og økonomisk, å stå i en slik NEET situasjon, kan man se at det er viktig å sette fokuset på dette, både som samfunnsproblem og individproblem (OECD, 2016).

Det virker å være guttene som vil streve mest. Det estimeres at hver fjerde, eller så mye som hver tredje gutt kan få et liv som trygdemottaker (Klyve, 2016).

1.1 Samfunnsøkonomisk perspektiv

Det er internasjonal enighet om at frafall i den videregående skolen, og arbeidsledigheten blant unge er et stort samfunnsøkonomisk problem (Rasmussen, Dyb, Heldal, & Strøm, 2010). Noen av grunnene til at det sees på som et samfunnsproblem, er at det er dyrt for samfunnet, og det har store korte og langsiktige utfordringer for den enkelte som ikke får fullført utdanningen sin (Halvorsen, Johnny, & Tagstrøm, 2012). Det er estimert at en som faller utenfor allerede som ung kan bidra til en tapt verdiskapning på 7. 1 millioner kroner. Dette tallet tar ikke hensyn til at en slik tilstand kan medføre økt forbruk av helsetjenester, rusproblemer, og stressbelastning og sykefravær for pårørende (NOVA, 2012).

Den samfunnsøkonomiske konsekvensen i Norge er beskrevet i en konsekvensanalyse gjennomført av Vista Analyse AS (et samfunnsfaglig analyseselskap med hovedvekt på økonomiske utredninger) i 2010, på oppdrag fra Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet (BLD) (Rasmussen, Dyb, Heldal, & Strøm, 2010). Denne analysen påpeker at det er kommunene som er den største kostnadsbærer, det være seg i menneskelig

kapital og pengekapital. Det er stipulert en sum fra 2010 på kr 200 000 pr ungdom pr.år, men at dette øker betraktelig om det blir behov for institusjonell bistand. Denne analysen peker på at det er økning i marginaliseringsproblematikken, noe som gir store utfordringer for storsamfunnet, lokalsamfunnene og ikke minst for den marginaliserte selv (Rasmussen, Dyb, Heldal, & Strøm, 2010).

Det snakkes om å være fattig på ulike kapitalfronter. Å være fattig på økonomisk kapital vil si å ha minimalt med penger, og ikke ha økonomi til det gjennomsnittet i befolkningen har råd til. Å være fattig på kulturell kapital vil si å mangle gode oppvekstvilkår med kulturelle opplevelser og utdanning, og ikke minst det å være fattig på sosial kapital, som vil si å være fattig på vennskap og kjærlighet (Klyve, 2016). Man kan si at det ene kan medføre det andre, er man fattig på økonomisk kapital vil det gjøre det vanskelig å opparbeide seg kulturell kapital, det kan bli en vond sirkel (Barstad, 2017). Det å være fattig på økonomisk kapital er en av risikoene for å komme i en NEET situasjon, og når man da i tillegg er utsatt for ulike andre faktorer øker risikoen (Ingul, Klockner, Silverman, & Nordahl, 2012).

Barnefattigdom er en økende utfordring, og i 2017 bodde 10% av barn 0-18 år i det som defineres som lavinntektsfamilier. Utrekningen her er internasjonal og er regnet ut fra et lavere snitt enn 60% av gjennomsnittlig medianinntekt i det aktuelle landet (SSB Statistisk sentralbyrå, 2017).

Man snakker internasjonalt om en tapt generasjon, og det opereres med så høye tall som 50% arbeidsledighet blant unge mellom 15-24 år i noen Europeiske land som Spania og Hellas f.eks (OECD, 2016). Man kan jo da anta at det vil koste samfunnet store summer i tapte inntekter, og gi store utgifter på sikt om denne situasjonen fortsetter. Det ansees her også som fenomenet slår ekstra hardt ut på unge menn, og studier viser at unge menn mellom 16-19 år som er i en NEET situasjon har større sjanse for arbeidsledighet eller uføretrygd i voksen alder (Haaland, 2016).

1.2 Organisatorisk og strukturelle påvirkninger

Frafall fra skole og arbeidsliv preger vår helsetilstand, og utfordrer skolestrukturer og lokalsamfunn (Haaland, 2016). Skolesystemer er med på å prege klasseskille, og nivåskille (Lee, 2003). De mest vanlige forklaringen på at unge ikke gjennomfører sin utdanning er personkarakteristikker på enkelt individer som f.eks. sosial bakgrunn, akademisk bakgrunn og akademisk atferd(engasjement). Det er mindre forskning knyttet til utenforskap som fokuserer på organisering og struktur, f.eks i skolen (Lee, 2003), enn det er på individuelle faktorer og

årsaksforklaringer. Eksempel på ulike skolestrukurer kan være Tyskland som f.eks har et skolesystem hvor man kun har fire år felles grunnskole, og hvor man så skiller elevene etter evner i Hauptschule eller Realschule (Klyve, 2016). I Norge er det enda slik at elever automatisk skrives inn på nærmiljøets skoler ved skolestart. Men vi ser en tendens i politikken mot markedsstyring og privatisering. Det er en økning av andelen frittstående skoler, og man ser en økning av private grunnskoler i Norge. I 2001 hadde vi ca 100 privatskoler (deriblant religiøse og de med alternativ pedagogikk), i 2013 var det registrert 172, og i 2016 er det registrert 244. Det er over 50 % flere som går i privatskoler i 2017 enn det var i 2007 (SSB Statistisk sentralbyrå, 2017). Det viser seg at noen familier velger å flytte til områder hvor skolen har gode PISA resultater (en test blant 15 åringers kompetanse på ulike faglige områder), og der innslagene av migranter er lav. I Oslo er man i en situasjon hvor stor andel offentlige skoler har opptil 90% elever med minoritetsbakgrunn, mens noen få skoler har under 10% med minoritetsbakgrunn. Eksempler er Furuset skole som hadde 91,2% med minoritetsbakgrunn i 2014, og Disen skole som hadde 6.6% samme år (Kommune, 2014). Og få et fokuset på organisering og struktur kan snu den ensidige personorienterte fokuseringa på årsaker til frafall i skolen, til å se mere på strukturelle og organisatoriske oppbygginger av institusjoner i samfunnet som en del av årsaksforklaringen (Lee, 2003).

Skolemiljøet har også stor betydning for hvordan barnas helse utvikler seg, og det er funnet sammenhenger mellom fiendtlig skolemiljø og helsefaktorer (Schriber, Rogers, Rand, & Guyer, 2018). Den studien ser på elevs relasjoner seg imellom, elev-lærer relasjoner, lærer- lærer relasjoner, foreldre-skole samarbeid, og skolens strukturelle oppbygning (Schriber, Rogers, Rand, & Guyer, 2018).

Klyve(2016) beskriver i sin bok om en holdning som preger samfunnet i dag, en holdning som er preget av en individualistisk forklaring på hvorfor man ikke lykkes.

«Lykkes du ikke i en verden som vår, er det dine egne valg og ditt eget tankesett det er noe galt med» (Klyve, 2016, s. 5).

Dette er et budskap, og et individualistisk syn, som pålegger neste generasjon et stort og ensomt ansvar for sin fremtid (Klyve, 2016). Hvordan vil et slikt syn, og en slik holdning, prege de unge uten gitte forutsetninger til å ta slike «riktige» valg? For mange av de unge som ikke når opp, kan et slikt individualistisk menneskesyn medføre tilbaketrekking, fortvilelse, uro, utilfredshet, og for andre til sinne eller raseri(ibid). De opptøyer man har sett i noen Europeiske land de siste årene kan relateres til de unges konflikter med myndigheter, og de unge viser ingen samlet politisk retning, men opptøyene kan sees på som deres måte å si fra

om utestengelsen på. Det man ofte ser er at disse unge har forsøkt å si fra på andre vis uten å bli hørt, og da må «rope» høyere for si ifra. Dette kan da gi en økning av hærverk, kriminalitet, vold, som et svar på den avmakten de føler når samfunnet signaliserer at det ikke er bruk for de, og de ikke er velkomne inn i felleskapet (Klyve, 2016).

Hvis man fortsetter denne holdningen er det 35 millioner som selv er årsaken til at de står utenfor i OECD området? Et større fokus på organisatoriske, og strukturelle årsakssammenhenger rundt fenomenet NEET, kan få fokuset bort fra den ensidige individualiserende årsaksbeskrivelsen (Lee, 2003).

1.3 Psykisk helse hos unge

Det er en økning i psykiske helseplager blant unge. 8% barn og unge har en psykisk lidelse, og 15-20 % av de unge har til enhver tid så store psykiske vansker at det går ut over hverdagen, læring, sosial omgang og generell trivsel (Mykletun, Knudsen, & Mathisen, 2009). Det er antatt at 20% får en angst/depresjon i løpet av ungdomstiden, og at det er klare sosioøkonomiske forskjeller når det gjelder den psykiske helsen, jo høyere sosioøkonomisk status jo bedre helse og lavere dødelighet (Bekken, Dahl, & van der Wel, 2018). En ny rapport fra Ung data (en undersøkelse som siden 2010 har blitt gjennomført i over 400 kommuner og hvor over 400 000 ungdommer har besvart) bekrefter dette med en markant økning av selvrapporterte psykiske plager blant ungdom (Bakken, 2017).

En undersøkelse har tatt for seg «gamle» og «nye» forklaringer på denne økningen (Aaboen, 2015). Her beskrives de «gamle» som f.eks sårbarhet, marginalisering, oppvekst m.fl., mens de «nye» er press, forventninger og krav. Det denne undersøkelsen viser er at den største økningen er blant jenter, og at disse «nye» forklaringene kan være en av årsakene til denne økningen. Det er store forskjeller i hvordan gutter og jenter svarer på spørsmål rundt de «gamle» og «nye» forklaringene. F.eks svarer kun 9% av guttene at de opplever kroppspress, og så mange som 38% av jentene svarte de opplevde kroppspress, 41% av guttene hadde opplevd mobbing, mens 33% av jentene svarte ja på dette. Når det gjaldt livsstil svarte 61% av guttene at de hadde utfordringer knyttet til rus/pc/spill/stillesitting, mens 37% av jentene beskrev dette som et problem (Aaboen, 2015). En fjerdedel av den voksne befolkningen i Norge har problemer på minst to av områdene arbeid, helse, økonomi, sosiale relasjoner, psykiske vansker, nærmiljø og bolig (Barstad, 2017). Fem prosent har så mye som fire av disse problemene samtidig, og enkelte grupper opplever oftere enn andre at problemene kommer på løpende bånd gjennom livet (Barstad, 2017).

En lokal variant av psykisk helsetjeneste, via spesialist helsetjenestens barne og

ungdomspsykiatrisk avdeling(BuP), ved to videregående skoler i to kommuner, startet som et prosjekt i 2011 (Amdahl, 2012). Her kunne de unge komme raskt inn til en psykolog ved skolen i skoletiden, ble det behov for mange samtaler, ble de henvist videre til den ordinære tjenesten i BuP. Ut fra dette prosjektet har det kommet en del forskning på de unges psykiske helse ved videregående. Det virket å være et udekket behov for en psykisk skolehelsetjeneste med lav terskel, og høy kompetanse (Amdahl, 2012). Det har vist seg at engstelse og angstlidelser er relatert til problematisk skolefravær, og at problematisk skolefravær har vist seg å være en høyrisikofaktor for å falle helt ut av skolen, for arbeidsløshet, selvmordsforsøk, psykiatriske lidelser og rusutfordringer (Ingul J. M., 2012).

1.4 Arbeid og psykisk helse

Mental helse er en utfordring for arbeidsmarkedet (OECD, 2012). Kostnaden individuelt og samfunnsmessig er store. Det snakkes om 3-4 % av brutto nasjonalproduktet i Europa, og det meste av dette er ikke innen helsesektoren. Psykiske lidelser, og psykiske plager er årsaken til en stor andel av sykefraværet, og til arbeidsledighet. Det er konkludert med at det er tre områder det må til en politisk snuoperasjon på for å respondere på denne utfordringen, 1) større fokus på milde til moderate psykiske lidelser, 2) fokus på lidelser som er relatert til arbeidstakere og arbeidsledige. 3) tidlig intervensjon og systematisk integrert helsetjenester f.eks i skole og nærmiljø (OECD, 2012). Overgangen fra skole til jobb oppleves for mange unge vanskelig, og denne overgangen må man holde øye med. I Norge har ikke de med psykiske lidelser profitert på den økonomiske veksten som har vært, og antall mennesker med psykiske lidelser som har jobb har falt (OECD, 2013). Jo lengre man er utenfor arbeidslivet, jo større en sjansen for at man faller helt utenfor som ufør, samtidig som man vet at jo lengre man er borte fra arbeidslivet jo verre kan den psykiske helsen bli (OECD, 2013).

Arbeid er godt for den psykiske helsen men ikke alle arbeidssituasjoner er bra for den. Det er økende bevis på at arbeid er assosiert med bedre psykisk helse, men lav kvalitet på jobben og arbeidsmiljøet kan øke psykisk helseproblem. Dette anses som bekymringsfullt da det er flere med psykiske helseproblemer som har jobber som ikke matcher deres ferdigheter(Ibid).

Deltakelse i arbeidslivet for de med moderat depresjon og angst er å betrakte som positivt for helsen om man har rimelige krav og god kontroll på arbeidsoppgavene sine. I tillegg til at det følger med anerkjennelse for den jobben men gjør, og man får god støtte hos ledere og kolleger (Lau, 2011).

En retrospektiv studie som intervjuet voksne, om deres erfaringer fra skoletiden, som

da kunne si noe om hvordan de som voksne vurderte situasjonen sin i skolen, og hva de som voksne tenkte de hadde hatt behov for som ung, viste til funn som sa at det de oppfattet som viktig var at lærerne så de (Whitehead-Melacon, 2014). Men man kan i en slik retrospektiv studie anta at deres utvikling og opplevelser frem til de svarer som voksne har påvirket deres syn på hva de trengte da de var i grunnskolen. For å kunne si noe om tiltak mot marginalisering, må vi forstå årsakene til at den enkelte blir marginalisert (Lau, 2011).

Det viser seg at det er en økning i antall NEET, og dette gjør at det er mye fokus på forskning rundt dette fenomenet, men vi trenger å vite mere om hvordan de som står i situasjonen har det, hva er deres bakgrunn og ståsted når de blir påmeldt voksenlivet og dets krav. For å finn ut hva som bidrar til bedre selvfølelse, deltakelse i arbeidslivet, og bedring i den psykiske helsen kan man øke forskningen og inkludere i større grad narrative, kognitive og dynamiske perspektiver (Lau, 2011). Jeg tenker at vi trenger å få en bedre forståelse for hvordan de unge guttene forteller/beskriver hvordan utenforskapet arter seg, slik at vi kan få et bredere kunnskapsgrunnlag.

2.0 Studiets formål

Hvorfor er det så viktig å få de unges egen stemme på problemet da?

Vi trenger å få frem stemmen til de som står i situasjonen for å få vite mere om fenomenet, noe mere enn at det er et antall som er i en situasjon (Malterud, 2017). Det kan være vanskelig å se mennesket i tallet 35 millioner (OECD, 2015), og en kvalitativ studie hvor vi møter opplevelsen til noen av de som er en del av dette tallet, vil kunne gi oss kunnskap som kan øke forståelse av hvordan det kan være i en NEET-situasjon. Vi trenger kunnskap om hvordan de som er i situasjonen beskriver sin subjektive forståelse, både for å få et bedre grunnlag for videre forskning på ulike faktorer, og på sammenfallende faktorer (Malterud, 2017), men også for å kunne gi bedre bistand rent praktisk til den enkelte. Jeg oppfatter det og som viktig, at stemmene til de som står i selve situasjonen kommer frem, da det å spørre voksne om deres opplevelser av å ha stått i en slik situasjon vil bære preg av deres levde liv etter opplevelsen (Whitehead-Melacon, 2014). Formålet med denne studien var å bidra til kunnskap om hvordan noen av de unge som står utenfor mestringsarenaer som skole og arbeid har det, når de står midt i situasjonen, og hvordan de beskriver sin fortid og fremtid.

Psykiske helseproblem er den hyppigste diagnosegruppen til unge uføre, og den har vært stigende de siste årene (Helsedirektoratet, 2014), og de unge beskriver økende utfordringer med sin psykiske helse (FAFO 6/17, 2017). Og det er derfor grunn til å tro at de unge mennene som står utenfor kan ha store utfordring med sin psykiske helse når man ser på tall fra Ung data, Nova (2012), og at dette er en viktig faktor knyttet til å komme inn i arbeidslivet, og at dette er en viktig kunnskap for f.eks. det kommunale psykiske helsearbeidets som foregår der disse unge mennene lever sine liv (Helsedirektoratet, 2014).

2.1 Problemstilling

«Hvordan beskriver unge menn som står utenfor skole og jobb sine liv og fremtidsmuligheter»

Gjennom å intervjuer unge menn, som står midt i en situasjon utenfor skole og jobbarena, håper jeg å avdekke kunnskap om hvordan deltakerne har det, og formidle dette gjennom denne oppgaven.

3.0 Teori

I dette kapittelet vil jeg presentere mine valg av teoretisk rammeverk. Valgene er basert på problemstillingen og funn fra søk i tidligere forskning omkring fenomenet NEET. Teoriene og perspektivene representerer bakgrunnen for hele studiet. Jeg tar her for meg en kognitiv forståelsesmodell, tilknytningsteori, og resiliensteori.

3.1 Kognitiv forståelsesmodell

Grunntanken i en kognitiv forståelsesmodell er at mennesket er seg bevisst sin egen eksistens og at denne bevisstheten innebærer evnen til å forstille seg hva som kommer til å skje fremover i tid, eller reflektere over opplevelser fra fortiden (Berge, 2008). Slik lærer mennesket av sine feil og kan forberede seg på de utfordringene som kan komme i fremtiden. Når vi er i denne prosessen velger vi aktivt ut informasjon, og vi tolker så denne informasjonen ut fra de lignende opplevelser vi har hatt tidligere. Denne modellen snakker om at vårt indre bilde av oss selv ikke er en objektiv sannhet(ibid).

Et liv er ikke det som er hendt et menneske, men hva en husker, og hvordan en husker det.

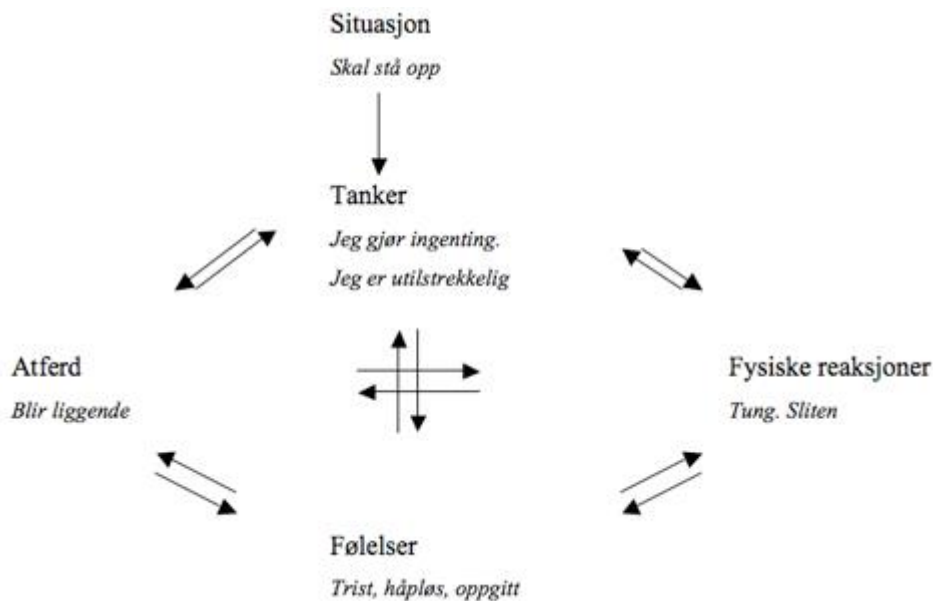
Gabriel Garcia Marquez.

Denne forståelsesmodellen er grunnlaget for en rekke kognitive intervensjoner knyttet til ulike psykisk helseutfordringer og lidelser, og er i utgangspunktet en intervensjonsmodell. Aaron T. Beck var en pioner innen denne retningen, han var den som la grunnlaget for modellen og forklarte hvordan tanker, følelser, atferd og kroppslige reaksjoner gjensidig virker inn på hverandre, og hvordan dette kunne brukes i tilnærmingen på ulike psykiske lidelser (Hoffmann, Asmundson, & Beck, 2013). Modellen har en grunnleggende forståelse for hvordan psykisk uhelse oppstår, og det er denne delen av modellen jeg bruker her (Beck, 1995). Modellen kan beskrives gjennom hva som gjøres i den første fasen i en kognitiv tilnærming. Her ved en fritt oversatt beskrivelse av Beck sitt kognitive konseptualiserings diagram:

<p>Relevante barndomsdata: Kritiserende far, uinteressert mor, mobbing, vold fra stefar.</p>		
<p>Grunnleggende leveregel:(som dannes ut fra tolkning av barndomsopplevelsene) Jeg kan ikke noe</p>		
<p>Kompenserende leveregel: (som dannes for å beskytte selvet) Positiv: Hvis jeg jobber mye og hardt så kan jeg få omsorg/ros Negativ: Hvis jeg ikke får til noe har jeg ingen verdi</p>		
<p>Kompenserende strategier (atferd som beskytter selvet) Lager høye standarder, jobber hardt, gjør store forberedelser, jobber hardt for å unngå det han ikke mestrer, unngår å søke hjelp</p>		
<p>Situasjon 1: Møte med fastlegen</p>	<p>Situasjon 2: Innkalt til samtale med NAV</p>	<p>Situasjon 3: Skal møte på tiltak</p>
<p>Automatiske tanker (basert på grunnleggende leveregel)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jeg vet ikke hva jeg skal si • Han vil sikker be meg ta meg sammen • Han synes jeg er svak 	<p>Automatiske tanker (basert på grunnleggende leveregel)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jeg må komme meg unna 	<p>Automatiske tanker (basert på grunnleggende leveregel)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det takler jeg ikke
<p>Meningen bak de automatiske tankene blir: Jeg kan ingenting</p>	<p>Meningen bak de automatiske tankene blir: Jeg kan ingenting</p>	<p>Meningen bak de automatiske tankene blir: Jeg kan ingenting</p>
<p>Følelsen blir: Trist, redd</p>	<p>Følelsen blir: Trist, redd</p>	<p>Følelsen blir: Trist, redd</p>
<p>Atferden blir: Går ikke</p>	<p>Atferden blir: Møter ikke, tar ikke telefonen</p>	<p>Atferden blir: SMS med «jeg er syk»</p>

Atferden blir her den beskyttende strategien, den beskytter selvverdet ved at man unngår å vise verden den grunnleggende tanken om seg selv, at man ikke kan noe.

Denne modellen sier at vår tidlige barndom preger våre grunnleggende leveregler, og vanskelige opplevelser i barneårene kan gi oss negative leveregler, som igjen vil prege vår atferd knyttet til å beskytte oss mot de negative levereglene ved kompensatoriske strategier. Når vi så opplever store belastninger senere i livet, og da kanskje ikke klarer å gjennomføre disse kompensatoriske strategien, vil de negative levereglene bli blottlagt, og beskyttende atferd blir aktivert (Berge, 2008). De kompensatoriske strategien kan f.eks være hensiktsmessig i barndommen, men de samme strategiene kan bli uhensiktsmessige i voksenlivet. For å forklare hvordan dette kan fungere i dagliglivet bruker jeg en modell.

Figur 1¹

Denne kognitive forklaringsmodellen ligger tett opp til personlighetsutviklingsteori, og modellen brukes i nyere tilnæringsmetoder som f.eks. mentaliseringsbasert tilnærming knyttet til personlighetsproblematikk (Karterud, 2017). Videre her vil jeg ta for meg tilknytningsteori som en del av personlighetsutviklingen.

3.2 Tilknytningsteori

For over 40 år siden skrev John Bowlby :

«Nære tilknytninger til andre personer er det navet et menneskeliv dreier seg om» John Bowlby (Powel, Cooper, Hoffman, & Marvin, 2014).

Tilknytningsteori og forskning rundt dette har hatt stor oppmerksomhet innen fagfeltet psykisk helse i flere tiår. Teorien springer ut fra hvordan barnet bruker atferd for å oppnå nærhet og trygghet, og den beskriver at denne atferden stammer fra og preger mentale prosesser som styrer hvordan vi som voksne beskriver oss selv og andre, og hvordan vi responderer i relasjoner senere i livet (Powel, Cooper, Hoffman, & Marvin, 2014). En samleartikkel omkring John Bowlbys og Mary D.S. Ainsworths arbeid om tilknytningstenkning beskriver deres arbeid fra 1944 til begynnelsen av nittitallet (Crittenden, 2017). John Bowlby (1907-1990) kom i 1949 med en antagelse om at barna som kom til

¹ <http://www.katsiden.no/hva.html>

barneklubben ofte viste signaler på familiære problem, og at for å hjelpe barnet måtte familieproblemene ha fokus først. Rundt 1950 satte Ainsworth og Bowlby seg sammen og utviklet en tilknytningsteori som fortsatt er grunnlaget for mye av dagens forståelse og utviklingen av tilknytningsteori (Crittenden, 2017). Denne tilknytningsteorien var at tilknytning ble til gjennom mentale prosesser, og at det hos barnet ble dannet kognitive arbeidsmodeller som ble utviklet gjennom barnets interaksjon med sine tilknytningspersoner (Baldwin, Keelan, Fehr, Enns, & Koh-Rangarajoo, 1996). Avhengig av disse erfaringene og utviklingen kom barnet til å se på seg selv som verdig kjærlighet og omsorg, eller ikke verdig kjærlighet og omsorg, og synet på andre som avhengig av eller uavhengig av. Dette ble beskrevet som kognitive modeller som ville fungere som en guide senere i livet i interaksjon med omsorgspersonene og andre mennesker (Baldwin, Keelan, Fehr, Enns, & Koh-Rangarajoo, 1996). Karterud (2017) presenterer en personlighetsteori i sin bok hvor en av hoveddelene i teorien er tilknytning, teorien kaller han TAM-teorien (Temperament, Attachement(tilknytting), og Mentalisering), og Karterud (2017) refererer også til Bowlbys grunn teori i kapitlet om tilknytning. Barn har et medfødt instinkt på å søke å få dekket sine emosjonelle og fysiske behov hos omsorgspersonene for at selvet kan utvikle seg (Karterud, 2017). Primære emosjoner forklares å gå foran tilknytning, og at tilknytning spiller på grunnfølelsene frykt, separasjonsangst og omsorg. Hos oss mennesker har tilknytting også en sosialiserende funksjon, og barn knytter emosjonelle bånd til sine omsorgspersoner for å oppnå beskyttelse, og barnet sender ulike signaler for å få dekke sine behov ved sult, tretthet, smerte, frykt, eller når det opplever å bli forlatt. Farene beskrives å kunne komme innenfra, men også utenfra ved andre menneskers atferd. Tilknytningsatferden endre seg i takt med modningen i sentralnervesystemet og gjennom tilknytningserfaringene, og kommer frem som en presentasjon av selvet og tanker om andre. Barnet kan utvikle ulike tilknytningsmønstre knyttet til hvilke erfaringer det gjør seg, og man snakker om fire slike mønstre:

- Engstelig-unnvikende
- Trygt
- Engstelig- ambivalent
- Disorganisert

Slike mønstre utløses ikke like lett hos voksne, men hos voksne kan man også finne fire tilknytningsmønstre som man antar er en videreutvikling av mønstret man hadde som barn:

- Avvisende/distanserende
- Trygt/autonomt

- Overinvolvert
- Uorganisert- ofte en blanding mellom avvisende og overinvolvert (Karterud, 2017).

Tilknytningsatferd påvirker dagliglivet ved ulike måter å håndtere relasjoner og følelser på. En person med et distanserende mønster vil ha utfordring med å søke nærhet, og vil ikke søke tilknytningspersonene når de får utfordring, når dette bli noe de må blir de urolige (Karterud, 2017). Det er flere menn som har det distanserte mønstret, kvinner dominerer i det overinvolverte mønstret. Det er vist en sammenheng mellom sosial disintegrasjon og personlighetsproblem, og fenomenene er de samme uavhengig av hvor du kommer fra. Det er faktorer som hver for seg har en risiko, men en opphopning av slike risikofaktorer som svak økonomi, vold i nære relasjoner, arbeidsløshet og liten tillit til storsamfunnet øker risikoen for personlighetsproblematikk. Tilknytning er en av hoved-konstruksjonene i personligheten, og kommer til å prege relasjonelle mønstre i voksenlivet(ibid). Anerkjennende relasjoner er viktig for utviklingen av et «jeg» (Schibbye, 2002) og de første vi får en relasjon til er omsorgspersonene, og denne relasjonen legger grunnlaget for videre utvikling av relasjonskompetansen og relasjonstillit(ibid).

3.3 Resiliens

Resiliens blir beskrevet som en relativ motstandskraft og mestring av uheldige opplevelser til tross for opplevd stress og motgang i livet, og er noe mere enn sosial kompetanse og sterk mental helse (Rutter, 2006). Når man ser på det man allerede vet om faktorer som påvirker risikoen for utenforskap, ønsker jeg å ta med resiliens som en av teoriene. Rutter (2006) beskriver fem hovedområder man tenker seg utvikler og påvirker motstandskraft:

1. Gjennom kontrollert eksponering av risiko (ikke unngåelse)
2. Man kan utvikle motstand gjennom å øve i et tryggere miljø enn det «virkelige» miljøet
3. Gjennom fysiologiske eller psykologiske mestringsprosesser- i stedet for eksterne risiko og beskyttelsesfaktorer
4. Forsinket utvikling av motstand kan komme i vendepunktfaser i det voksne liv
5. Motstandskraft kan være begrenset av biologiske årsaker, eller skadet av stress og belastninger som har medført nevrologiske skader (Rutter, 2006).

Ordet resiliens er egentlig hentet fra fysikkens verden, og sier der noe om et objekts evne til å komme tilbake til sin opprinnelige form etter å ha vært bøyd eller strukket (Waaktar &

Christie, 2004). Ordet «resilient» brukt om mennesker blir brukt om mennesker som etter store belastninger ser ut til å klare seg bra. Resiliensforskning er en epidemiologisk forskningsgren som ser på ulike stressfaktorerens påvirkning på mennesker. Det forskes på konkrete traumatiske hendelser, men også mere langvarige belastninger barn lever med som f.eks. omsorgssvikt, vold, psykiske sykdommer hos foreldre, oppvekstmiljø og kriminalitet(ibid). Rutter(2006) uttrykker at fordi motstandskraft ikke er en generell kvalitet hos individer trenger vi forskning som fokuserer på prosesser som ligger til grunn for individuelle forskjeller på hvordan man reagerer på stressfulle belastninger, i stedet for å fokusere på motstandskraft som en abstrakt enhet.

Waaktar (2004) beskriver ulike faktorer man mener kan styrke resiliens hos barn:

- Godt foreldresamspill
- Tydelige og godt formidlede grenser, forventninger og regler i familiesystemet
- At minst en av foreldre har fungert bra
- At foreldrene tillater hjelp/bistand fra andre
- Felles verdioppfatning i heimen
- Sterke slektsbånd
- Ett nettverk med minst en betydningsfull person som har vært til stede helse livet (denne personen trenger ikke å ha gjort noe med belastningen, men vært en stabil og positiv kontakt over tid).
- Gruppetilhørighet med jevnaldrende
- At samfunnet rundt barnet støtter de mestringsstrategier det bruker(ekstreme belastninger gir ofte ekstrem mestringsstrategier) (Waaktar & Christie, 2004).

Ut fra dette virker det å styrke resiliens å henge sammen med tilknytning, og at det å styrke mennesket gjennom tilknytning til sine nære personer kan være starten på å styrke det enkelte menneskets resiliens. Den kognitive modellen sier også noe om den tidlige barndomsbetydning for tankemønstrene i voksenlivet.

4.0 Metode

Kunnskap kommer i mange former, og kunnskap basert på forskning er en (Malterud, 2017). Forskning har to hoved innfallsvinkler som kvantitativ og kvalitativ tilnærming, og man kan ikke si at den ene er noe bedre enn den andre. Hva som er best kommer an på hva man vil ha kunnskap om, hva man spør etter, det er det som avgjør hvilken metode man bør velge. Det man anser som viktig når man søker kunnskap gjennom forskning er det at man gjennom begrunnelse og beskrivelse av metode, viser hvordan man har kommet frem til denne kunnskapen slik kan andre enn meg som forsker vurdere validitet og reliabiliteten av studien (Malterud, 2017). I dette kapitlet forsøker jeg å beskrive så tydelig som mulig hvordan jeg har gått frem i dette forskningsprosjektet.

4.1 Kvalitativ forskningsmetode som design

Ontologi er det som handler om hvordan vi oppfatter verden, og epistemologi om hvordan vi utvikler kunnskap om verden (Malterud, 2017). Altså hvilket syn jeg har på et fenomen påvirker hva jeg tenker er viktig, og hvordan jeg tenker det er riktig å hente ut kunnskap fra dette fenomenet på. Formålet med denne studien var å bidra til kunnskap om hvordan noen av de unge som står utenfor mestringsarenaer som skole og arbeid har det, når de står midt i situasjonen, og hvordan de beskriver sin fortid, nåtid og fremtid. Ut fra dette ønsket om kunnskapsutvikling har jeg valgt en kvalitativ tilnærming (Malterud, 2017).

Kvalitativ forskning kan ha ulike filosofiske røtter. Hermeneutikken gjennom sin tradisjon for tolkning av meninger og tanker gjennom systematisk lesing, og sette deler til en helhet, og vektning av konteksten og selvrefleksjon. Fenomenologien, gjennom det å sette deltakernes erfaringer høyt, men uten forutsetningen om å sette forskerens forståelse og erfaring helt i parentes hele veien, men som forsker kunne sett til side min tidligere kunnskap i deler av studien, og rette fokuset mot deltakernes erfaring i deres kontekst og ha en aksept for at litt av meg blir en del av tolkningen (ibid). Sosialkonstruksjonisme, som bygger på fenomenologi, og ikke ser samfunnet som en objektiv størrelse, men anser virkeligheten som samfunnsskapt gjennom at vi forstår den via ulike sosiale faktorer (Tjora, 2017). Alle deler av min studie inneholder deler av disse filosofiske retningene uten at jeg eksplisitt følger en av de, metoden inneholder elementer av de gjennom teksttolkningen, bevegelsen fra deler til helhet, og subjektiviteten (Malterud, 2017).

Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming i denne studien, da kvalitative metoder er regnet

som en god metode til å få kunnskap om menneskelige erfaringer, opplevelser, tanker, forventninger, motiver og holdninger (Malterud, 2017). Kvalitativ metode er ikke en bestemt metode, men et sett med metoder innen kvalitativ forskning, hvor jeg har valgt en horisontal dataanalyse av semistrukturerte intervju v.h.a. systematisk tekstkondensering (benevnes videre som STC- Systematic Text Condensation) (Merriam & Tisdell, 2016).

Kvalitativ forskningsmetode er metoder hvor man gjennom systematikk og refleksjon bygger opp kunnskap (Malterud, 2017). Tankene bak er at en og samme virkelighet kan oppleves ulikt og at kvalitative metoder kan bidra til å fremme mangfold og subjektive erfaringer. Dette gjennom å belyse spørsmål som hvordan vi mennesker opplever ting, hva vi tenker om noe, hvordan vi beskriver et fenomen, og hvor målet ofte er å få en forståelse av noe, og ikke forklaring på det man undersøker. Som her i denne studien hvor jeg søker å få en innsikt i og en forståelse av hvordan de deltagende guttene opplever å ha det, og hvor en del av bakgrunnen for studien er et økende antall unge gutter/menn som står utenfor skole, jobb og praksisplass. En kvalitativ tilnærming kan gi fylde til tallene i statistikken (Malterud, 2017), her ved at man får nærhet til hvordan det kan oppleves å være i en NEET situasjon for noen av de som representerer det økende antallet NEET i Europa (De Ridder, K. Pape, & Johnsen, 2012). Metodene man velger skal være tilgjengelig for innsyn, her gjennom å beskrive metoden i denne studien på en slik måte at andre kan forstå, evaluere og vurdere metodiske valg. Kvalitative metoder egner seg godt til systematisk analyse av intervjuer, og for å få frem hva mennesker tenker om ulike fenomener, som f.eks det å stå utenfor skole, jobb og praksis, og man tar ofte sikte på at resultatene kan si noe om fenomenet utenfor den konteksten studien er gjennomført i (Malterud, 2002).

Kvalitativ metode kan sees på som å systematisere en nysgjerrighet. Man søker å få dekket sin nysgjerrighet omkring et tema eller et spørsmål på en systematisk måte, slik startet også min prosess (Tjora, 2017).

4.2 Utvalg og rekruttering

Det var ikke et tilfeldig utvalg som representerer befolkningen generelt som deltok, men det var et strategisk og begrenset utvalg som kunne fortelle meg hvordan de aktuelle deltakerne opplevde å være i en situasjon uten skole, jobb eller praksis. At utvalget er strategisk betyr her at deltakerne er valgt ut med tanke på best mulig belysning av hvordan det er å være en ung mann uten jobb, skole eller praksis (Malterud, 2017). Et slikt begrenset utvalg krever tilstrekkelig med data for å kunne si noe om fenomenet (ibid). Selve rekrutteringen ble gjort strategisk. Med strategisk menes her at det er valgt strategier som var ment å øke

sannsynligheten for å få tak i deltakere som best mulig kunne belyse problemstillingen (Malterud, 2017). Da denne studien var en Masteroppgave, hadde en gitt størrelse og tidsperspektiv, ble utvalget satt til maksimalt 5 individuelle dybdeintervju.

Kriteriene for utvalget var:

- Unge menn mellom 16-20 år (rettighets år for videregående skole)
- Ikke i noen form for aktivitet eller tiltak gjennom NAV, eller skole.

Da retningslinjene for sosialstønad og aktivitetsplikt ble innstrammet i 2017 gjennom § 20a i lov om sosialtjenester, viste det seg at jeg måtte justere litt på dette kravet, og tillate aktivitetskravet AFP(Arbeid For Stønad)som nå foreligger for å få utbetalt sosialstønad (Lov om sosial tjenester, 2017).

Det kan være utfordrende å få disse unge mennene til å delta i en slik studie, og jeg valgte å bruke tilgjengelighet som utgangspunkt (Malterud, 2017). Hvor var disse unge mennene, og hvem var i kontakt med de? Det ble tatt kontakt med de etater som det var mest hensiktsmessig og samarbeide med, og som hadde tilgang til den aktuelle gruppen jeg skulle benytte i undersøkelsen. Leder ved et NAV oppfølgingsteam som jobber med unge uten skole/jobb, og oppfølgingstjenesten (OT) ved en videregående skole ble kontaktet for å undersøke mulighetene for bistand i rekrutteringen. Det ble gjennomført en informasjonsrunde med aktuelle ledere, og veiledere som skulle være portvakter. Her ble informasjon om, og hensikten bak forskningsprosjektet gitt ved personlig oppmøte, og nytten de kunne ha av studiet ble presentert. Det ble gjort en tydelig definisjonsavklaring av deres rolle i studiet.

To veiledere ved NAV, og en veileder ved den videregående skole, skulle dele ut informasjonsbrosjyrer om prosjektet, fortelle potensielle deltakere om prosjektet, og evt videreformidle kontakt til meg. Portvaktene(veilederne) ville ikke få tilbakemelding om hvem av de inviterte som valgte å delta, og heller ikke noen informasjon rundt intervjuene. Jeg ønsket helst at deltakerne tok kontakt på egen hånd, men jeg valgte en tilleggsmulighet for at portvaktene kunne formidle tlf. nr. fra deltakerne til meg, slik at jeg kunne kontakte de for avtale. Potensielle deltakere som fylte inkluderingskriteriene ble så forespurt å bidra til studiet. For å unngå at det ble for mange deltakere fikk veilederne beskjed om å dele ut brosjyrer, og invitere 6 deltakere den første uken. Jeg fikk da 3 deltakere som ønsket å delta. Veilederne ble så kontaktet og oppfordret til å invitere 3 nye, hvorav 1 ønsket å delta. Etter 4

uker med forsøk på å rekruttere flere, endte studiet med 4 deltakere som ønsket å delta ved et intervju. Alle de fire deltakerne ba sine veiledere formidle deres telefonnummer til meg, slik at jeg kunne ringe de opp for å avtale intervju tid, men det var flere som oppgav sine telefonnummer enn det som ble deltakere til slutt, da noen ikke svarte, og noen ønsket ikke å delta allikevel.

4.3 Intervju som datainnsamling

Formålet med å velge intervju som datainnsamling var å få en forståelse av deltakernes liv gjennom deres perspektiv (Kvale, 2009). Det var gjennom å møte disse unge mennene jeg kunne få frem hvordan de opplevde sin situasjon, tanker og følelser rundt det å stå utenfor de mest vanlige mestringsarenaene.

Semistrukturerte intervju ble valgt fordi det ville kunne gi meg et fyldig og beskrivende materiale om hvordan de unge mennene selv oppfattet sin situasjon, uten å gå for dypt inn i et felt, eller bli for utflytende (Malterud, 2017). At intervjuene var semistrukturerte betød at jeg ønsket en samtale med mål og mening, et delvis strukturert intervju hvor jeg gav deltakerne tid og mulighet for å finne frem erfaringene sine innen det jeg ønsket å få svar på (Ibid).

Jeg brukte intervjuguide som et hjelpemiddel under intervjuene (vedlegg 1). Denne ble utviklet ut fra problemstillingen, og ut fra hvem jeg skulle intervju. Det er ofte slik at deltakere til intervju forventer å svare på konkrete spørsmål, og det kan oppleves vanskelig å svare helt åpent på et stort tema (Tjora, 2017). Derfor satte jeg opp tema jeg ønsket at deltakerne var innom for å kunne svare på problemstillingen i studien. I tillegg hadde jeg notert forslag til spørsmål som kunne hjelpe deltakeren til å konkretisere temaene om det ble vanskelig å prate i intervjuet. Guiden skulle bidra til å sikre at alle fikk samme tema, og holde en retning på intervjuet (Kvale, 2009). Intervjuguiden er på en måte et manuskript som strukturerer intervjuet mer eller mindre (ibid). Det er ikke slik at guiden var en stram linjeformet guide som skulle følges, deltakeren kunne gjerne hoppe mellom temaene, og jeg ville ikke styre intervjuene, men den kunne være et hjelpemiddel til å minne meg på hva jeg ønsket svar på, men samtidig gi den intervjuede mulighet til spillerom, og forme innholdet til sitt (Ellingsen & Drageset, 2008).

Alle deltakerne skrev under samtykke til deltakelse etter informasjonen var gitt (vedlegg 2). Deltakerne fikk selv velge hvor intervjuet skulle foregå, på mitt kontor, hjemme hos de, eller i et nøytralt stuelignende lokale ved et dagsenter, og alle deltakerne valgte å ha intervjuene i stua på dagsentret, og intervjuene ble holdt utenfor åpningstid.

Alle intervjuene ble startet på samme måte for alle; hvem jeg var, studiets hensikt, og en kort oversikt over temaene jeg ønsket vi skulle komme inn på, og at de når som helst kunne stoppe, eller trekke seg. Intervjuene varte mellom 40-75 minutter. Det ble brukt lydopptaker ved alle intervjuene, og deltakerne ble informert om dette både gjennom informasjonsskriv og muntlig, her ble det gitt begrunnelse på hvorfor, og hva som ble gjort med opptaket etter intervjuet. Feltnotat er et notat hvor man samler observasjoner og tanker underveis i prosessen innsamlingen av data (Malterud, 2017) og i etterkant av det enkelte intervju tok jeg et hurtig feltnotat for å fange opp nonverbale signaler, forstyrrelse, og mine observasjoner underveis så nært intervjuet som mulig (Malterud, 2017).

4.4 Dataanalyse

Selve transkriberingen av intervjuene ble gjennomført av meg selv, og rimelig raskt etter intervjuene for å ha materialet ferskt. Det ble gjennomført av meg selv for å få et eierforhold til materialet, og jeg fikk da notert inn fra feltnotatene hva jeg hadde observert av kroppsspråk, stemmeleie og tonefall under intervjuene (Malterud, 2017). Dette for å få tilnærmet lik data i den skriftlige versjonen som skal analyseres. Dette kan også sees på som første trinn i systematisk tekstkondensering. Gjennom å transkribere fikk jeg mulighet til å danne meg et helhetsbilde av intervjuene, og satte opp midlertidige temaer ut fra det deltakerne formidlet (Malterud, 2017).

Systematisk tekstkondensering er utviklet fra Amadio Giorgio`s metode, en psykologisk/fenomenologisk analyse. Giorgios brukte fagperspektiv, psykologisk, og metoden hans var avhengig av at man analysert gjennom dette perspektivet (Malterud, 2017). STC er utviklet slik at man kan bruke metoden uten et slikt fastsatt perspektiv om man har basiskunnskap i kvalitativ forskning, dette for å kunne gi nybegynnere som meg en oversiktlig innføring i hvordan man kan analysere materialet systematisk. I STC anerkjennes det at jeg som forsker har et ståsted og at dette sees på som en forutsetning, noe som fenomenologien sier man ikke skal gjøre, fenomenologien mener derimot at man skal sette sitt eget ståsted i parentes, og holde avstand. Gjennom STC viser man ikke til et ønske om å holde en avstand gjennom hele prosjektet, men i trinn en av STC legges det vekt på at man skal sette sin egen erfaring til side, for på denne måten og ikke påvirke deltakernes stemmer(ibid). STC ligger nært til sosialkonstruksjonisme ved at man ikke leter etter kjerner, men har tanker om at fenomenet kan fremtre ulikt avhengig av hvilket perspektiv man ser det fra (Malterud, 2017). SCT har fire trinn. Disse trinnene er 1) Helhet, 2) Meningsbærende enheter, 3) Kondensering, 4) Syntese (Malterud, 2017). Det første trinnet ble gjennomført gjennom intervjuene og

gjennom transkriberingen, og lesing av hver enkelt transkribering, her gikk inntrykket fra kaos til temaer for hvert enkelt intervju (Malterud, 2012). Her fikk jeg oversikt over temaer som nettverk/familie, skole, barndom, aktivitet, mobbing m.m.

Etter hvert i prosessen kom fasen hvor jeg skulle finne meningsbærende enheter for hvert enkelt intervju, og det ble samlet noen temaer til meningsbærende enheter, og så sorterte jeg ut det jeg ønsket å se nærmere på. Deretter ble alle tekstene nøye gjennomgått, og sortert i fem temabokser før jeg satte dette sammen igjen til meningsbærende felles tekst, og formidlet som studiens funn.

Et lite eksempel på SCT prosessessen i denne studien:

Meningsenhet	Meningsbærende enhet	Tema
«å huff jeg har ikke snakket med henne på et par måneder ..flere måneder.....pause.jeg husker sånn før så brukte jeg å møte henne hver dag når jeg stod opp og når jeg kom hjem fra skolen og sånn der og plutselig så blir det ikke noe mere, eller det er liksom ikke noe artig det blir helt uvant.»	Det er trist å ha mistet kontakten med søsken	Brutte relasjoner
«det var en del med moren min...det var ikke noe sånn galt med henne men...det var liksom flytting hele tiden og problemer med penger og slikt ikke sant....»	Flytting hele tiden	Stadig oppbrudd
«ting som ja...for eksempel at jeg er stygg, at jeg er verdiløs og at det kanskje så fortjener jeg å ha det slik...og alt sånt»	Jeg er stygg, verdiløs og fortjener å ha det dårlig	Lav selvvverd/Selvfølelse

4.5 Etikk og tillatelser

For å få gjennomføre studier som innbefatter møte med sårbare mennesker, måtte jeg innhente ulike godkjenninger. 20/9-17 fikk jeg svar på at Regional komité for medisinsk og helsefaglig

forskningsetikk, Midt-Norge (REK Midt) som oppfattet dette som et forskningsprosjekt, men ikke som et medisinsk eller helsefaglig forskning og derfor ikke ble omfattet av helseforskningsloven de forvalter (vedlegg 3).

Det ble sendt meldeskjema til NSD (Norsk senter for forskningsdata) og 30/10-17 ble tilrådning fra NSD mottatt (vedlegg 4).

Etter at alle de offentlige godkjenningene var i orden, ble avtaler om samarbeid med de to eksterne etatene som skulle bidra til rekrutteringen laget. Dette handlet om at jeg forespurt lederne til de som skulle bidra som portvakter om at dette var ok.

Det ble avtalt med en kollega om å være beredskap, slik at om det oppstod behov for oppfølging under, eller etter intervjusituasjonen kunne stille opp raskt.

Personopplysninger via lydfiler, og transkriberinger ble kun håndtert av meg, lagret på ekstern harddisk som var innelåst, og vil bli håndtert som avtalt med NSD etter endt studie.

Informasjonsbrosjyren inneholdt informasjon om konfidensialitet, anonymisering og at deltakelsen er frivillig og man kan trekke seg når som helst. Deltakerne er presentert i oppgaven på en slik måte at det ikke skal være mulig å kjenne igjen deres identitet. I presentasjonen er de gitt fiktive navn, og gjenkjennbare steder, bygninger o.l. er tatt vekk i situatene.

4.6 Mitt ståsted som forsker

Malterud (2017) sier :

«kunnskap er et produkt av menneskelig persepsjon, tolkning og samhandling.»

(Malterud, 2017, s. 41).

Jeg vil som forsker alltid på en eller annen måte påvirke både prosessen og resultatet.

Gjennom mitt faglig ståsted som psykisk helsearbeider, gjennom mine erfaringer i møte med unge menn som står utenfor, mine interesser og personlige erfaringer har jeg nok påvirket alle prosessene. Fra valg av problemstilling, type metode, hva jeg tolker som viktig i det som er sagt, og ikke minst hvordan jeg vektlegger og formidler (Malterud, 2017). Jeg har jobbet innen psykisk helsevern i mange år, og jeg måtte jobbe en god del med min forutinntatthet.

Gjennom mange møter med unge i lignende situasjoner som de jeg nå skulle intervjuer hadde jeg opparbeidet en forforståelse. Denne måtte jeg sjekke godt ut før jeg startet prosjektet. Noe av denne forforståelsen kunne jeg bruke, og nyttiggjøre meg som en ressurs, og den var motivasjonen bak mitt prosjekt, men noe måtte jeg legge vekk for at det ikke skulle påvirke prosjektet negativt. Gjennom flere år som terapeut hadde jeg møtt mange som stod utenfor, og dette hadde skapt en nysgjerrighet som nå endte opp med en undersøkelse, men gjennom disse

årene hadde jeg og lagt til meg en forståelse av hvordan og hvorfor de hadde det vanskelig, og dette måtte jeg forsøke å legge vekk, spesielt i innsamlingen av data og første delen av dataanalysen (Malterud, 2017). Etter hvert i studiet kunne jeg bruke min forforståelse mere i diskusjonen. Det å gå fra terapeutrollen til forskerrollen var noe jeg måtte jobbe bevisst med hele veien, og jeg ønsket å unngå at min forforståelse skulle overdøve deltakernes stemme, og at min kompetanse på feltet ikke ødela for det innholdet deltagerne ga meg slik at fremstillingen ble en ren replika av tidligere funn, men at det unike i akkurat denne studien kunne komme frem(ibid).

5.0 Resultat

En oppsummering av funnene i denne studien er at deltakerne uttrykte sin opplevelse av sitt liv gjennom å forklare sin fortid, beskrive hvordan de hadde det akkurat nå, og fortelle om sine tanker om sin fremtid. Hovedresultatene er fem tema og blir her presentert;

de to første handler om fortiden; 1) Tapsopplevelser og relasjonelle brudd (*Jeg har flyttet mye – veldig mye*), 2) Alvorlig mobbing (*Det gjør noe med en å bli snakket ned til så mange år*).

De to neste temaene er deres opplevelsene av sin situasjon akkurat nå; 3) Årsakene knyttes til noe de styrer selv (*Det er min egen skyld, jeg må ta meg sammen*), og 4) Psykisk helse, sosial isolering (*Jeg er ikke så glad i folk egentlig*). Det siste temaet er deres tanker om fremtiden; 5) Håp og drømmer, med et men og et hvis (*Drømmen er Los Angeles og restaurantjobb*).

Deltakerne i denne studien var fire unge gutter mellom 16-19 år som deltok i semistrukturerte intervju. Deltakerne i denne studien representerte alle kategoriene som beskrives av unge NEET (Halvorsen, Johnny, & Tagstrøm, 2012). Det var deltakere med to eller flere år uten skole eller jobb, flere deltakere hadde psykiatriske diagnoser både fra barndom, og fra tidlig voksen alder, det var deltaker som sa han selv hadde valgt å «ta et år uten skole», og det var deltakere som ikke kom inn på videre studier, eller manglet lærlingeplass. De fire guttene er her kalt Anders, Adrian, Christian og Sondre. To av deltakerne bodde i egen hybel/leilighet og hadde gjort det siden de var 16 år. To av deltakerne bodde hjemme hos foresatte. De unge mennene var bosatt i en mellomstor kommune, og tilknyttet samme NAV-kontor og samme videregående skole.

Presentasjonen er deskriptiv, og egne tolkninger og refleksjoner er forsøkt satt til side.

Diskusjonen av funn presenteres i kapittel 6.1.

5.1 Jeg har flyttet mye -veldig mye

Det var litt for mye.....det var nesten som om man ...øhmmm...oppdro seg selv på en måte

(Christian)

Alle deltakerne beskrev relasjonelle brudd, og de fleste beskrev flere skifter av skoler og nærmiljø under oppveksten. Deltakerne beskrev, uten unntak, brudd i familierelasjoner, og noen av deltakere beskrev flere rekonstruksjoner av familien med tilskudd av ste-søsken og

halvsøsken. Noen av guttene fortalte om selv å ha blitt flyttet til fosterhjem/barnevernsinstitusjoner, og/eller at søsken eller venner måtte flytte ut av hjemmet og skolekretsen. En deltaker beskrev en oppvekst med seks bytter av skole, flytting mellom foreldrene, flytting til fosterhjem og flytting til institusjon. Altså åtte oppbrudd i løpet av grunnskolen. En av de andre beskrev at det lenge var en overhengende trusler om at barnevern kunne flytte han bort fra foreldrene hvis han fortsatte med utagering, denne deltakeren beskrev hvordan han tenkte dette påvirket hans atferd, og deltakeren beskrev at i stedet for utagering fikk han mye redsel og angst.

det var litt mye bytting av skoler, så jeg har liksom gått på 5 -6 forskjellige skoler..

(Anders)

En annen deltaker beskrev at han ikke husket hvor mange ganger han hadde flyttet, men at det var veldig mye flytting. Han beskrev at han ikke kunne bo sammen med sin foresatte fordi den foresatte flyttet mye, og at han derfor flyttet til nære slektninger i slutten av barneskolen, dette beskrev han som egenvalgt. Flere av deltakerne beskrev at de flyttet for seg selv som 16 åringer som resultat av ustabilitet i hjemmene.

Jaaa, flyttet mye når jeg har vokst opp ja, så det endte opp med at jeg bodde til [nær slektning]

(Christian)

Flere av deltakerne beskrev utfordringer knyttet til brudd i familiekonstruksjoner, og nye familiekonstruksjoner. Noen av deltakerne beskrev å ha hatt flere stefedre i løpet av barndommen, og beskrev ste-søsken som var der en stund og forsvant igjen.

En deltaker beskrev at biologisk far sluttet å bry seg da far etablerte ny familie, og at far nå skulle flytte langt unna. En annen deltaker beskrev at halv-søsken ble prioritert av stemor.

....den stemoren , den[.], da var jeg bare glad for at de gikk fra hverandre, for at hun..hun likte ikke meg...hver gang jeg var der, så hadde jo hun et barn med han pappa, så fikk jeg beskjed om at han pappa var ikke min pappa men han var hennes barn sin pappa.....

(Sondre)

Deltakerne beskrev ulike opplevelser av i hvilken grad omsorgspersonene involverte seg i deres oppvekst og flere av deltakerne beskrev følelsen av å oppdra seg selv, at de gjorde mye som

de ville, og beskrev at de bestemte mye selv. En deltaker beskrev at da andre nære voksne tok over omsorgsrollen for foreldrene, fikk han involvering og tilstedeværelse av disse voksenpersonen i tenårene. Et sterkt eksempel som ble beskrevet var av en deltaker som beskrev en situasjon hvor han beskrev at han ikke fikk hjelp av sine omsorgspersoner, og i en slik situasjon forsøkte suicid som 16 åring.

Det var en hendelse når jeg ikke fikk hjelp til noe såååå....jeg valgte å ...jeg stakk av da..for jeg hadde det ikke noe bra [..], så viste jeg jo at de kom til å finne meg..så jeg ..det klikket liksom litt for meg...så jeg forsøkte å ta selvmord
(Anders)

Noe som ble gjentatt hos alle deltakerne var at de alle beskrev biologisk far som fraværende, eller delvis fraværende. Alle deltakerne beskrev sine fedre, og de beskrev lite, dårlig, eller ingen kontakt med fedrene under oppveksten. Noen av deltakerne beskrev fedre og stefedre som var strenge, som utøvde fysisk og psykisk vold, og flere av deltakerne beskrev at de var sinte eller frustrert over mangelen på interesse, deltakelse, og kontakt med far.

Guttene beskrev dårlig kommunikasjon med sine fedre, og kom med kommentarer som at «han er vanskelig å snakke med», eller at de ikke kunne være sammen over tid uten å at de kranglet og sloss. En deltaker beskrev at far ikke lyttet til han, og beskrev han som vanskelig å snakke med, og at han var usikker på om far gjorde seg vanskelig med vilje, eller bare var slik. En av deltakerne beskrev at når han bare var hos far i korte perioder under oppveksten gikk det greit, men når han skulle forsøke å bo sammen med far som tenåring, ble det «kræsje»

...det viste seg at jeg og pappa vi kræsjer..etterhvert, eller det går greit i små perioder
(Sondre)

Flere av deltakerne beskrev at de hadde hatt flere stefedre under oppveksten, og at rekonstruksjoner av familiestrukturer medførte større avstand, både fysisk og psykisk, til biologiske fedre. En deltaker beskrev at han hadde bedre kontakt med stefar under oppveksten enn biologisk far, og at han kunne forvente å få hjelp av stefar.

Noen av guttene uttrykte at det var lenge mellom de hadde kontakt med sin biologiske far. Et par av deltakerne beskrev at de etter de ble 18 hadde litt kontakt med biologisk fedre, men at kontakten var preget av deres initiativ.

Forsker: *Okei..savner du han?*

Anders: *Mumler...jeg har ikke sett han på veeeeldig lenge for å si det sånn ja..*

De fleste av deltakerne beskriver involvering av barnevern i en eller annen form under sin oppvekst. Flere av deltakerne beskrev følelsen av overvåking, og angst knyttet til barnevernets tilstedeværelse under oppveksten. Det ble beskrevet, for de fleste, at barnevernet kom inn i ungdomstiden, men i en situasjon ble det beskrevet at de kom inn tidlig i barneskolen. Her varierte det hva deltakerne beskrev om sin opplevelse av denne involveringen. Noen beskrev en generell negativ opplevelse til barnevernets involvering, mens en beskrev å være glad for å få hjelp.

ja barnevernet ble med da...når jeg flyttet [...].....litt sånn diverse hjelp til ditt og datt..mens jeg gikk på skolen..

(Christian)

Deltakerne beskrev ulike tiltak som ble gitt de og deres familie, som; bistand i hjemmet, omsorgsovertakelser hos nære slektninger, fosterhjem og flytting til institusjon. En av deltakerne beskrev at hjelpen var helt nødvendig, og at han ikke kunne bo sammen med den som hadde omsorgen for han. Deltakerne beskrev hjemmesituasjoner som var utfordrende for både de og søsken. De fleste beskrev det som at de selv frivillig valgte å flytte i tenårene, mens de beskrev at yngre søsken ble flyttet under tvang til fosterhjem, eller institusjoner. Noen deltakere uttrykte at de ikke forstod hvorfor det ble omsorgsovertakelse, og at de følte seg lurert av barnevernet. En annen deltaker beskrev at andre nære personer tok over omsorgen, og beskrev at det var godt at de var der. Det alle som var i en omsorgsovertakelses situasjon beskrev, var at etter omsorgsovertakelse fikk de lite, eller ingen kontakt, med søsken og alle som var berørt av en slik flytting, beskrev dette som vanskelig.

å huff jeg har ikke snakket med... (søsken) på et par måneder ..flere måneder.....pause..jeg husker sånn før så brukte jeg å møte (søsken) hver dag når jeg stod opp og når jeg kom hjem fra skolen og sånn der og plutselig så blir det ikke noe mere, eller det er liksom ikke noe artig, det blir helt uvant.

(Anders)

Utfordringer knyttet til vennskap var også noe som ble uttrykt av flere av deltakerne, og flere av deltakerne beskrev at de hadde få eller ingen venner igjen fra oppveksten.

... jeg har fortsatt litt vanskeligheter med å bli kjent med folk da om man kan si det slik...for å være helt ærlig så vet jeg ikke hvordan jeg skal initier de forholdene om jeg skal si det slik

(Andre)

Ingen av deltakerne beskrev hva eller hvem som kunne bidra til at de kunne mestre hverdagen bedre nå, men de beskrev mennesker fra sin oppvekst som hadde bidratt til at hverdagen da ble bedre. Her beskrev de fleste mennesker i skolesystemet som hadde hatt betydning, og som de husket spesielt godt. Det ble ikke beskrevet en spesiell faggruppe, men mennesker med ulike roller i skolesystemet, men med egenskaper som hadde betydning for den enkelte. Det ble beskrevet assistenter som var gode og snille, en lærer, som også var en god nabo, som fikk stor betydning for en av deltakerne i en vanskelig periode i ungdomsskolen, en rådgiver som gikk litt utenfor rammene og gjorde litt ekstra for at en av deltakerne fikk en bedre skolehverdag.

Christian: *...jeg husker han læreren min i sjuende da..jeg var igjen ofte der på leksehjelp og sånt ...*

Forsker: *var det noe tilbud han gav bare deg eller?*

Christian: *ja....fordi jeg ofte møtte opp på skolen uten å ha gjort leksene og sånt før..ikke sant...*

Forsker: *tenker du at han fant ut hvordan du hadde det hjemme?*

Christian: *...ja det var jo..de begynte jo å lure på hva det var da...*

Deltakerne beskrev personene og ikke rollen som viktig, og det ble beskrevet karakteristikk som snill, god, gjorde noe ekstra, så at de prøvde og at de gikk litt utenfor rammene for sin rolle.

..at det ble noen regler som ble tøyd da....for at jeg skulle få det bedre...også var det jo slik at de tok meg ut, og vi snakket..også så jeg at de forsøkt å gjøre noe med det

(Sondre)

5.2 Det gjør noe med en å bli snakket ned til i så mange år

Deltakerne beskrev uten unntak alvorlig mobbing av medelever i oppveksten.

De fleste av deltakerne beskrev også at de som barn hadde et sterkt sinne, og de beskrev det som at de lett ble sint. Flere av deltakerne beskrev også å ha opplevd nære voksne som uttrykte sinne som opplevdes ubehagelig, og det nevnes fysisk avstraffelse av noen av deltakerne. Det ble beskrevet langvarig fysisk og psykisk vold i skolen, og på vei til og fra skolen. Det blir beskrevet at den verbale mobbingen som foregikk over år ble opplevd som mest ubehagelig, det uttrykkes at det gjør noe med en som person å gå med dette over tid. Noen av deltakerne beskrev at de opplevde at den tidligere mobbingen gav de utfordringer i

hverdagen i dag, gjennom at de beskrev at de trodde det påvirket deres sosiale ferdigheter og atferd i dag(Kap.5.2)

Sondre: Det var jo ofte verbal mobbing, iblant gikk det ut på utestenging, og skubbe bort i og dytte vekk og slikt....

Forsker: Hvis du skal definer hva som føltes verst for deg, som da var 11 år og oppover...

Sondre: Det var det verbale egentlig...for at ...det gjør noe å høre..bli snakket ned til hver dag i såpass mange år egentlig

Alle deltakerne beskrev at de ikke følte de fikk noen hjelp, eller at de voksne ikke klarte å hjelpe de ut av mobbesituasjoner. En av deltakerne beskrev at han så at de voksne i skolen forsøkte men at løsninger ikke ble funnet, løsningen kom fra han selv og ble at han fikk tillatelse fra de voksne til å sitte inne i friminutter for å unngå mobberne. Flere av deltakerne beskrev at det ikke var noen vits i å snakke med voksne, og at mobbingen ble gjenopptatt umiddelbart etter at voksne hadde hatt en intervensjon mellom mobber(e) og deltaker. En annen deltaker fortalte at han forsøkte å snakke med sine foreldre angående mobbesituasjon. Han beskrev opplevelsen av å ikke få hjelp, at foreldrene ikke kunne hjelpe ved at det ble tatt kontakt med skolen, og at det ikke ble noe annerledes for deltaker på skolen. Mobbingen fortsatte frem til han var ferdig med ungdomsskolen. Det ble beskrevet av en deltaker at han hadde utfordring med å forstå hvorfor de som var vennene hans mobbet han når de var flere sammen, men ikke når de var alene med han, og at han ble usikker på alle barn.

Det var slik at når de var samlet i en gruppe da var de veldig fæle på det med mobbingen, men med en gang det var bare oss to igjen så var de veldig greie
(Andre)

En av deltakerne beskrev at han ble kastet stein på, og at det resulterte i at han måtte på legevakten, mens en annen beskrev at medelever syntes det var moro at han ikke klarte å springe fra de, og at han ble dyttet og ledd av. Flere av deltakerne beskrev at de selv ble så sint når de ble mobbet at de slo medelever, og det ble også beskrevet at mindre søsken fikk sinne deres når de kom hjem.

[..]jeg slo ned kisen...jeg slo til han også..[..]
(Anders)

Flere av deltakerne beskrev at de selv fant løsninger på hvordan de skulle unngå mobberne på skolen. Disse løsningene ble beskrevet som det å forsøke å unngå alle medelever i skolesituasjonen, få tillatelse fra lærere til å sitte inne i friminutter, og etter hvert kom beskrivelser av å velge å bli hjemme i stedet for å gå på skolen. Det var ikke bare i skolen det ble beskrevet vold og sinneutfordringer, de fleste av deltakerne beskrev at de hadde opplevd sinte voksne, vold fra voksne, og verbal vold fra voksne. Dette ble beskrevet som voksne som skulle være deres nære omsorgspersoner.

Han hevet stemmen ja...han var aldri sånn der fysisk ...det var bare av og til når han rev øret eneste...det var ikke mere enn det nei

(Andre)

Stefaren har banket meg [..]

(Anders)

Det ble også beskrevet mødre og søsken som var sinte, og som utøvde vold eller hadde et verbalt sinne som opplevdes ubehagelig. En deltaker beskrev at han sloss med sin søster jevnlig. En annen deltaker beskrev en mor som ropte når hun ble sint, og en søster og mor som ikke kunne bo sammen fordi det ble for mye bråk.

for det meste ropte vi til hverandre ..men av og til ble det fysisk da, hun slo med flathanda, og jeg med knyttneven

(Andre)

at de hele tiden krangler og sånt med alle sammen rundt seg ...jeg holdt meg litt unna de når de[Foreldre/søsken] holdt på med sitt da..kranglet og slikt

(Christian)

Noen beskrev også at de var i et miljø hvor vold ble betegnet som løsning på problemer. Og det ble beskrevet en redsel for hva man kunne finne på når man ble så sint. En deltaker beskrev at han var redd han kunne skade noen, eller bli skadet selv i en sinne-situasjon

..sånn det går akkurat noen rykter om noen som vil ta livet mitt..

(Anders)

5.3 Det er min egen skyld, jeg må ta meg sammen

Jeg ble jo sint med en gang....og dermed så ble jeg mobbet for det...og det var jo litt vanskelig..

(Andre)

Deltakerne beskrev flere av utfordringene og løsningene sine som noe de valgte selv, eller var årsak til selv. Deltakerne beskrev situasjoner som de «valgte» å droppe ut av det faglige, og at årsaken lå hos de selv, det var de selv som ikke hadde evner, eller de selv som ikke valgte å bry seg, og de selv som valgte å «drite i skolen». En deltaker beskrev at han alltid gjorde det minste som skulle til for å klare seg gjennom skolen, han beskrev at han alltid visste hvor mye som skulle til for å akkurat klare ståkarakterer. Denne deltakeren beskrev også at han visste at han kunne mere, men han hadde ikke fokus på skolen.

Men jeg gjorde alltid akkurat nok til at jeg fikk stå da, jeg visste jo hva jeg holdt på med...det var det som var litt dumt med det..

(Christian)

En annen deltaker beskrev at han visste han var flink faglig, og han beskrev det slik at han alltid forsøkte å ligge foran klassen i fagene, og at han på denne måten visste hva han skulle spørre om hjelp til i timen, og da fikk sitte å jobbe alene. Dette ble beskrevet av deltaker som en valgt teknikk for å holde seg unna samarbeid med de som mobbet, og at han da kunne få sitte å jobbe med fagene alene. En av deltakerne beskrev at skolen ble så vanskelig til slutt at han ga opp det faglige, og bare var fysisk tilstede på skolen. En av deltakerne beskrev at han strevde mye med alle fag, og at han fortsatt skrev med store bokstaver, og følte han ikke kunne så mange ord fordi han hadde valgt å droppe ut faglig fra 6.klasse. En deltaker beskrev at han selv valgte å trekke seg unna skolesituasjonen, fordi han så ingen vits med å være der når han ikke fikk til noe.

[..]så jeg begynte å drite i skolen for jeg klart ikke å gjøre noe[markerer dette tydelig med stemmen] da begynte jeg å drite i alt.

(Anders)

Hos noen av deltakerne ble det beskrevet at «ugyldig» fravær fra skolen startet tidlig, og dette ble beskrevet som eget valg, og hos noen som et ønske om å være alene. En av deltakerne beskrev at han valgte å «melde seg ut av skolen» fordi han ikke klarte å følge med på skolen

allikevel. Hos en annen av deltakerne ble det presentert som et eget valg fordi han gjorde som han ville når han bodde hos foresatt, og at ingen sjekket hva han gjorde.

jaa...jeg var nå ofte hjemme da når jeg bodde hos [...] de forskjellige plassene...jeg gjorde jo mye hva jeg ville

(Christian)

Deltakerne beskrev sine valg om å droppe ut av skolen, det å ta et «pause» år, og å være hjemme i stedet for skolen, som egenvalgt. En av deltakerne beskrev at det var hans valg å ikke gå på skolen, eller jobbe i år, han skulle finne seg selv. En annen beskrev at når det ikke ble lærlingeplass så valgte han å ta et friår. Det ble også beskrevet av en deltaker at han hadde ikke kapasitet til å gå videregående fordi han kunne så lite, og han hadde valgt å hoppe av ulike fag allerede på barneskolen.

[..]så har jeg ikke funnet noen lærlingkontrakt å skrive under på også

[..]så...jatok en pause...

(Christian)

Det kom også frem at deltakelse, eller ikke deltakelse, i organisert aktivitet som barn, var noe de beskrev som selvvalgt. Det ble beskrevet at de alle forsøkte å delta en stund, men at de selv bestemte at de ikke ville være med videre, eller ikke ønsket å prøve å delta.

Deltakerne beskrev at de ikke deltok i organisert aktivitet over tid under oppveksten.

Alle deltakerne beskrev at de hadde forsøkt noen organiserte aktiviteter, og guttene beskrev ulike forklaringer på at aktivitetene ble avsluttet. En deltaker beskrev at det etter hvert ble for langt unna, mens en annen beskrev at han fikk migrene av fotball, og en tredje forklaring var at det ikke passet han med sport.

Jeg prøvde fotball sånn i 4.klassen, men det var ikke noe for megså jeg har ingen interesse for sport, det funka ikke»

(Anders)

En av deltakerne beskrev egenaktivisering i uorganiserte fysisk fritidsaktivitet, og begrunner dette med at han likte å ha kontroll over tiden sin selv, og ikke ville delta på «obligatoriske» aktiviteter. Noen av deltakerne beskrev at det var opp til de selv hva de gjorde videre med livene, at de måtte bare ta seg sammen og at det var opp til de selv om det ble slik de ønsket det. Det ble beskrevet av deltakere at det var egne valg som styrte om det kunne bli bedre i fremtiden. En beskrev det slik, at på veien mot fremtiden viste han hele tiden til sin barndom

som unnskyldning for at han ikke mestret hverdagen, og at han nå mente det var opp til han selv å gjøre noe med det. Han ønsket å slutte å bruke sin vanskelige oppvekst som unnskyldning, men samtidig fortalte han at han ikke klarte det.

[..]jeg hadde sånne unnskyldninger hele tiden, og at oppveksten min hadde vært dårlig og...men jeg visste jo innerst inne at jeg kunne gjøre noe med det selv da..ikke sant..men det hjelper ikke så mye da....

(Christian)

Ingen av deltakerne nevnte på eget initiativ hva andre kunne bidra til for at de kunne mestre hverdagen bedre. Deltakerne beskrev at de ikke hadde tro på seg selv, at de raskt fikk tanker om at de ikke klarte oppgaver, og fortalte seg selv at de ikke var verdt noe. Deltakerne beskrev en manglende tro på at de mestret skole, arbeid eller praksis. Det ble beskrevet som å ikke ha en indre stemme som sa de kunne klare det, eller som et sinne eller irritasjon rettet mot seg selv for at man ikke klarte det andre klarte, eller ikke klarte det man selv trodde man kunne mestre. Det ble beskrevet av en av deltakerne som sa at han ble irritert på seg selv hver gang han startet på noe og ikke klarte å gjennomføre det han hadde bestemt seg for. Dette knyttet deltakeren til NAV-tiltak han hadde hatt tidligere, men som gjentatte ganger endte med fravær og avslutning av tiltak.

[.]ja..når jeg egentlig innerst inne ville gjøre det bra da...så klarte jeg det ikke.. gikk hele tiden og tenkte negativt og sånt

(Christian)

Flere av deltakerne beskrev tanker om seg selv som «jeg kan ingenting», «dette klarer jeg ikke», det ble beskrevet negativt selvsnakk ved deltakere som beskrev irritasjon mot seg selv fordi de startet på ting og ikke klarte å fullføre skole, tiltak, trening og relasjoner. Det ble beskrevet tanker om å ikke være bra nok av flere av deltakerne, og det kom frem beskrivelse av tanker om at de kanskje fortjente å ha det vondt, eller at de ikke var verdt noe eller kunne noe som var av verdi.

ting som ja...for eksempel at jeg er stygg, at jeg er verdiløs og at det kanskje så fortjener jeg å ha det slik...og alt sånt

(Andre)

Flere av deltakerne beskrev et sinne som de rettet innover og mot seg selv ved negativt selvsnakk, hvor de uttrykte at de var sinte og irriterte på seg selv for de ikke mestret de

kravene som ble satt i forbindelse med f.eks oppmøteplikt, deltakelse på møter og sosiale tilstelninger. En deltaker beskrev at han ikke trodde noen fra oppveksten var interessert i å være venn med han p.g.a av de valgene han hadde tatt, og at alle andre hadde kommet lenger enn han. Deltakere beskrev at slike negative tanker kom raskt da de ble satt i en NEET situasjon. Et eksempel var en beskrivelse om hvordan en som mente han hadde høy mestringstillit til skole og fag og tro på fremtiden, raskt fikk negative automatiske tanker og negativ tale om seg selv.

altså.....det var jo nesten som at....ja jeg ble jo litt sånn nedfor da...for at...når jeg ikke kom inn på skole, og ikke....mesteparten av jobbene fikk jeg ikke svar på som jeg hadde søkt på engang...så ble det litt sånn der..hva er det jeg egentlig jeg skal....skal bli av meg....kan jeg egentlig noe...

(Sondre)

Samtidig beskrev flere av deltakerne i nåtid en forverring av en allerede dårlig selvfølelse og mestringstillit. Flere av deltakerne beskrev situasjoner med dårlig selvfølelse og lav mestringstillit allerede fra barneskole tiden.

Det ikke var noe vits i å ..for meg og begynne å fokusere og sånn der, for jeg bare slet meg ut og jeg orker ikke dette her .. så ..jeg slet jo med skrivemåten min..jeg skriver med store bokstaver enda

(Anders)

De av deltakerne som deltok i Arbeid For Stønad-tiltaket, beskrev endring i tankene sine om seg selv knyttet til sin daværende situasjon i tiltak for å motta sosialstønad. Deltakerne beskrev det gjennom uttalelser om at der fikk de ros, der var det trivelig å være, der ønsket man å være til en ordentlig jobb ble aktuell, og der opplevde de en arbeidsdag med en leder som var grei, og et miljø som var kompispreget.

..det er liksom litt mer sånn kompis opp på der og , vi gjør nå det vi skal og ja..det er trivelig[...].også han sjefen som vi har, som har ansvar for , han er veldig grei og....så der er det trivelig å dra en halv dag og vær der og kom hjem igjen sånn bare

(Christian)

En deltaker beskrev at allerede etter fire dager i AFS-tiltaket kjente han tankene om seg selv, og sin kompetanse endre seg, og de negative tankene om seg selv og sin fremtid ble mindre fremtredende. Denne deltakeren hadde vært i en NEET situasjon i seks måneder.

Sondre: *Ja, nå er det veldig greit...det gikk fort opp når jeg begynte på (AFS-tiltaket) jeg har vært der fire dager...*

Forsker: *Hva var det med det på [AFS tiltaket] som var viktig*

Sondre: *Jo for der , jeg fikk til ..og de som jobbet der sa det også, at jeg fikk til, og jeg kunne det.....så jeg visste det at jeg kunne gjøre noe allikevel*

Selvfølelsen ble beskrevet gjennom det deltakerne gjorde og sa om de ulike hendelsene, og atferden deres. De beskrev at det var bedre å være hjemme enn å dra på skolen når man ikke fikk til noe. Noen uttrykte at det var vanskelig å si noe når de følte de ikke lyktes, dermed ble det å ikke møte på f.eks. praksis en løsning da det fikk ubehaget bort. De fleste deltakerne uttrykte at det var vanskelig å beskrive følelsen av seg selv på innsiden. Når de skulle uttrykke hva de sa om seg selv, til seg selv, eller når de skulle uttrykke hva de ville ha formidlet til mennesker som såret de, kom det frem stor usikkerhet.

Forsker: *Hvis du hadde hatt faren din her hva ville du ha sagt til han?*

Adrian:*jeg vet ikke.....jeg vet rett og slett ikke.....jeg gidder snart ikke mere..*

5.5 Jeg er ikke så glad i folk egentlig

Flere av deltakerne beskrev at de hadde hatt angst allerede fra barneskolealder, og det ble uttrykt av alle at de nå hadde angstproblematikk knyttet til mestring av skole, praksis og sitt sosiale liv. Flere av deltakerne beskrev at de nå hadde psykiske problem som ADHD, selvskading, angst og depresjon. Noen hadde ikke diagnoser, men beskrev symptomer på angst og depresjon gjennom sine beskrivelser av sin hverdag og atferdsmønster. Spesielt kommer det frem dette med sosial tilbaketrekking og ønske om å være alene, dette er noe som ble beskrevet av alle deltakerne i studien. Deltakerne i studien beskrev at de tidlig begynte å unngå skolen ved at de skulket, og beskrev sosial tilbaketrekking tidlig i barneskolen. Alle deltakerne beskrev en skolehverdag som opplevdes særdeles vanskelig, og beskrev flere årsaker til at skolen opplevdes som en vanskelig arena å være i. Noen av deltakerne beskrev at skolehverdagen ble utfordrende p.g.a. diagnoser som ADHD og angst.

på grunn av ADHD`en, også....liksom det var veldig vanskelig og jeg fikk ikke med meg noe på skolen (Anders)

En annen av deltakerne beskrev at han som barn ikke var medisinert for ADHD, da omsorgspersoner ikke ønsket medisinering, og beskriver at han opplevde at dette valget foresatte tok, ga han problemer i oppveksten som han selv nå så kunne vært unngått.

[..] jeg ble diagnostisert med det i andreklassen tror jeg det var....og da var det slik at [foresatt] ikke gikk med på at jeg skulle prøve medisin....så på grunn av det hadde jeg litt problem da i løpet av oppveksten og alt sånt....

(Andre)

Deltakere beskrev alvorlig psykiske helseproblem gjennom beskrivelse av suicidale tanker og forsøk. Det ble av en deltaker beskrevet daglige suicidale tanker, og flere suicidal forsøk. En annen deltaker beskrev at han hadde uttrykt at han ønsket å dø, men at det opplevdes rart fordi han ønsket ikke å ta livet av seg.

ja....eller det er litt sånn rart fordi jeg ville dø menjeg ville ikke ta livet av meg selv, jeg ville liksom ikke bare eksistere..hvis du skjønner..?

(Andre)

Noen beskrev at de fant noen voksne å dele problemene med, mens andre beskrev at de har holdt det for seg selv, og fortsatt gjør det. Noen deltakere beskrev selvskading fra ungdomsskolealder, og at de gikk lenge med vanskelige tanker og følelser før de tok kontakt med voksne, så lenge at det ble beskrevet som «til slutt klikket det for meg» eller «å bryte sammen».

[..]også begynte jeg med selvskading i niende som ...etterhvert så ble jeg ganske lei så jeg brøt sammen da for å si det sånn ...så snakket jeg med kontaktlærerne mine da..[..]

(Andre)

Alle deltakerne beskrev vansker med å delta sosialt, og at dette skapte store utfordringer og det ble vanskelig å gjennomføre krav som ble satt til de nå. Uten unntak beskrev deltakerne sosial angst i en eller annen form, da gjennom at de uttrykte utfordringer i å være i store forsamlinger, treffe nye mennesker eller møte ved arbeidstrening. Det ble beskrevet at disse angstsymptomene la ulike hinder for de, det ble beskrevet at noen måtte ha bistand av foresatte eller andre ved møter, og noen beskrev at man klarte å «manne seg opp» en kort stund til å møte ved tiltak, men til slutt bare valgte å ikke møte opp p.g.a for stort ubehag ved å møte. Dette ble beskrevet gjennom situasjoner deltakerne hadde hatt med andre tiltak i

NAV, og flere av deltakerne beskrev å ha hatt mere enn ett tiltak gjennom NAV de hadde droppet ut av, og beskrev årsaker som at de ikke hadde trivdes, skjønte ikke vitsen med tiltaket, eller at de ikke opplevde arbeidsmiljøet som godt, og at det ble fravær etter hvert.

Det ble fravær, og sånt. Hver gang jeg var der (irritert i stemmen) var det bra, og de skrøt av meg og sånt men..øh..nei..jeg trivdes ikke å jobbe der da.....det ble fravær, og sånt..hver gang jeg var der(NAV tiltak) (irritert i stemmen)
(Christian)

Noen av deltakerne beskrev at de hadde et sterkt ønske om jobb, men at redsel hindret de i å ta kontakt med potensielle arbeidsgivere. Redselen ble beskrevet som negative tanker om seg selv, og redsel for hva andre kunne tenke om de.

Når jeg har vært og levert søknader, så har jeg gruet meg veldig for at jeg skal inn å snakke med de...for at.. ikke vet jeg hva jeg skal si..også begynner jeg å bli redd for hva de tenker ...også [...]har tenkt jeg skulle vært innom da...men så har jeg rette og slett bare droppet det....
(Sondre)

Et tema alle deltakere beskrev var isolasjon, og et behov for å være alene.

Jeg er ikke så glad i folk generelt egentlig...så jeg er bare sammen med de nærmeste for det meste..
(Christian)

Deltakere beskrev at de valgte å bare være sammen med de nærmeste, at negative tanker om seg selv og hva de kunne få til, medførte at de valgte å isolere seg på rommet, eller hybelen sin. Flere av deltakerne beskrev at kommunikasjon med omverden ble via nettspill og chatt, og ble av flere deltakere beskrevet som normalt.

... så sitter man ofte hjemme da på chatteprogram da, og snakker med kompisene hele kvelden da for eksempel....det er vanlig da for oss.....
(Christian)

Det ble også beskrevet at det var lettere å snakke om det som var vanskelig på nettet, og ikke ansikt til ansikt. I tillegg ble det beskrevet av noen at de ikke hadde noen nære venner, men snakket om vanskelige ting til «nettevenner» de aldri hadde møtt ansikt til ansikt.

En del av deltakerne beskrev at de hadde bodd for seg selv siden de var 16 år, og at dette medførte at det opplevdes lettere å velge å ikke gjennomføre skoledager, eller arbeidstrening, og at dette medførte stort fravær og avslutning av skolegang eller arbeidsaktivitet. En av deltakerne beskrev også at fraværet irriterte han, og at han skjønte det skapte problem for han, men han klarte ikke å gjøre noe med det, mens en annen deltaker relaterte fraværet sitt til sine diagnoser.

[..] for med de diagnosene jeg har, at hvis jeg ikke får til å komme på jobb så er det gyldig fravær. Jeg vet ikke om det akkurat hadde vært gyldig fravær i en ordentlig jobb

(Anders)

5.6 Drømmen er Los Angeles og restaurantjobb

Uten unntak beskrev deltakerne håp om endring i en eller annen form.

Selv om deltakerne i denne studien beskrev hvor vanskelig de syntes det var å komme inn i voksenlivet, beskrev noen av deltakerne at de så sammenhengen mellom fortiden sin og hindrene i hverdagen deres i dag, og at de hadde håp og drømmer om en bedring i fremtiden. Hos noen av deltakerne ble det beskrevet en forståelse for hvorfor det hadde blitt slik at de hadde store utfordringer i hverdagene sine nå. Det ble av noen deltakere beskrevet at de nå forstod hvorfor voksne rundt de var bekymret under oppveksten.

Jeg leste jo papirene på barnevern..hva som hadde skjedd oppgjennom oppveksten...og der stod det jo mye om at[barnevernsansatt] prøvde å snakke med [foresatt] ogikke sant..jeg..jeg hadde jo ikke noe anelse om hva som foregikk jeg vettu...men..nå så skjønner jeg ..etter å ha lest dette så skjønte jeg jo hvordan det egentlig var da....de var jo bekymret og sånt....for meg og (søsken) ..

(Christian)

Selv om alle deltakerne beskrev håp og drømmer for sin fremtid, beskrev alle et men, eller et hvis på slutten av sine beskrivelser om fremtiden. De startet beskrivelsene av hvordan de så fremtiden og drømmene sine tydelig, og på veien i beskrivelsen kom det frem usikkerhet i stemmen, og i det de sa.

Christian: Å flytte til Los Angeles og så jobbe på en eller annen restaurant der da

Forsker: Ok ...

Christian: *Ja så det er liksom neste steg imot mål da....men det blir sånn stopp fordi jeg har ikke helt lyst til å dra herfra enda..*

Vi skal ordne en butikk skal selge klær....sånn streetwearklær som det kalles...[.]hvis vi får det til så bra..

(Anders)

Alle deltakerne beskrev et ønske om jobb, det å kunne ta vare på seg selv, og håp om at dagens situasjon ville endre seg. Deltakerne beskrev at de hadde tro på at de skulle få det bedre, en gang.

[..]og tar helt vare på meg selv....og har det bra...[.]

(Christian)

[..]og det er en av grunnene til at jeg sa ja til å flytte hit....for da ble det nye folk... og da visste ingen hvem jeg var...så da var det liksom...da ble det helt nytt.

(Sondre)

En av deltakerne beskrev at håpet om å få til noe bedre var der, til tross for at situasjonen hans tidligere hadde vært vanskelig, og når han bare fikk seg jobb ville det bli bedre, men også her med et «hvis» til slutt.

[...]tenker bare at jeg kan heller få til noe mere etterpå...når jeg starter jobb og sånt..hvis jeg finner noe

(Christian)

Alle uttrykte ønske om jobb, selvstendighet og bedre helse inn i fremtiden. Det varierte fra beskrivelser av ønske om å bli sveiser, til en drøm om egen bedrift og internasjonal suksess. Deltakere beskrev håp om at situasjonen deres skulle bli bedre gjennom at de nå gikk i behandling for psykiske utfordringer. En deltaker beskrev at oppstart med medisin for sin ADHD gjorde at han nå trodde utfordringene han hadde hatt på det sosiale og knyttet til konsentrasjon ville bli bedre, og at han da kunne gjennomføre skolen etter hvert. En annen deltaker beskrev at det å få ryddet opp i tankekaoset, og få mindre suicidale tanker kunne gjøre livet lettere etter hvert. AFS-tiltaket ble knyttet til håp gjennom at en deltaker beskrev at

det var fint å være der og oppleve en form for jobb hvor man tålte at han var borte noen ganger p.g.a sine symptomer.

det er egentlig en bra ting at jeg er på NAV med det opplegget der da, for da slipper jeg å jobbe fullt, for det får jeg ikke til[..]

(Anders)

Noen beskrev klare mål og en plan for veien videre, og noen beskrev klare mål, men uten planer for hvordan man skulle nå målene, men håpet uttrykte alle, at livet måtte ha noe bedre å tilby frem der, kanskje.

Det var det at jeg tenkte at det kunne ikke være slik hele tiden, det måtte jo bli bedre etter hvert.....

(Sondre)

6.0 Diskusjon

I dette kapittelet blir metodevalg, og funn diskutert og reflektert rundt. Kapittelet inkluderer også en etisk refleksjon, og temaene troverdighet og overførbarhet er bakt inn i de temaene det er aktuelt. Ut fra funnene er det fire tema jeg velger å belyse i diskusjonen. 1) Det å komme skadet inn i voksenlivet, 2) Relasjoners betydning, og to punkt knyttet mot samfunn, institusjon og organisering, 3) Skolen-organisering og struktur, og til slutt 4) Et resultat av et individualistisk preget samfunn? Disse temaene blir så sett i lys av hvordan dette kan påvirke helsen, da spesielt den psykisk helsen, i oppveksten, i nåtiden og fremtiden.

6.1 Diskusjon av metode

For å undersøke kvaliteten på en studie bør man kritisk drøfte sitt metodevalg som en vurdering av gyldigheten av studiet (Tjora, 2017). Her vil jeg ta for meg punktene i samme rekkefølge som i metodebeskrivelsen i kap.4

6.1.1 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode er en-vei til kunnskap og forståelse, men det er ikke den eneste, og det er heller ikke uten betydning hvilken metode innenfor kvalitativ tilnærming man bruker (Malterud, 2002). Man kan ut fra hvordan forskningsspørsmålet er formulert se hvilken metode som er best egnet til å finn svar(ibid). Formålet med denne studien var å bidra til kunnskap om hvordan noen av de unge som står utenfor mestringsarenaer som skole og arbeid har det, når de står midt i situasjonen, og hvordan de beskriver sin fortid, nåtid og fremtid. Her kan en kvalitativ metode gjøre meg i stand til å utforske hvordan de unge mennene subjektivt beskriver de har det. Dette ved å gi meg innblikk i sine erfaringer, opplevelser, forventninger og holdninger, og på en slik måte gi oss en økt forståelse. Målet i en kvalitativ forskning er ofte økt forståelse, og ikke en forklaring (Malterud, 2017), så også i min studie. Det blir ofte snakket om hvordan kvalitative metoder skiller seg ut fra kvantitative metoder, og jeg kunne ved å ha stilt andre typer spørsmål innen fenomenet fått belyst andre sider som f.eks antall, aldersforskjeller eller f.eks diagnoser, men nå var det ønskelig å få en forståelse om hvordan de opplevde å ha det i den situasjonen de var i (Tjora, 2017). Metodevalget kvalitativ tilnærming er derfor ut fra min evaluering den beste metoden for å belyse min problemstilling.

6.1.2 Utvalg og rekruttering

Utvalgsstrategien var viktig, og skulle føre til at det materialet jeg satt igjen med var det jeg trengte knyttet til problemstillingen. Det var viktig at utvalget jeg fikk ga nok og variert materiale (Tjora, 2017). Utvalget i denne studien var strategisk i den betydning at deltakerne ble rekruttert ut fra en tanke om at det materialet de kunne gi, best mulig kunne belyse problemstillingen min. Faren var at materialet kunne bli homogent og lite nyansert (ibid). Nå er gruppen som står utenfor og som betegnes som NEET ikke en homogen gruppe (OECD, 2016), så jeg antok jeg kunne få deltakere med ulik årsak til at de stod utenfor, og at en slik variasjon da kunne gi meg bred data. Man kan i ettertid se at det kunne vært hensiktsmessig å utvide rekrutteringsområdene, da utvalget ble noe lite, og jeg kun fikk deltakere som var i en oppfølgingssituasjon. Statistikken forteller oss at en god del av de unge NEET er utenfor en oppfølgingssituasjon (OECD, 2016), og det kan hende at funnene hadde vært noe annerledes om jeg hadde fått inkludert noen av de som stod helt utenfor. Det ble også referert til de unge NEET som representerte de «sinte unge menn» i litteratur og forskning jeg fant (Klyve, 2016), men i denne studien ble disse lite representert. Dette kan ha noe med rekrutteringsprosessen å gjøre, det kan hende jeg burde gått bredere ut med f.eks. invitasjon gjennom sosiale media, for å få fanget opp en bredere deltakelse. Men jeg antar at p.g.a den rekrutteringsmetoden som ble brukt og det strategiske utvalget jeg satt igjen med, fikk jeg mye data ut av de fire deltakerne jeg endt opp med. Dette er også min opplevelse etter analysen. Deltakerne delte mye, og det ble dermed et godt og verdig materiale det som presenteres (Malterud, 2017).

6.1.3 Intervju

For å få svar på problemstillingen min valgte jeg semistrukturerte intervju, men dette er ikke den eneste metoden som kunne ha gitt meg svar på det jeg ønsket å undersøke. Fokusgruppeintervju var en annen metode jeg vurderte, da denne metoden også kunne ha gitt informasjon om fenomenet. Jeg vurderte derimot at det kunne bli utfordrende å rekruttere deltakere til å snakke åpent om dette temaet i en gruppe. Et fokusgruppeintervju kunne ha gitt mye data i forhold til ressursbruken, spesielt knyttet til individuelle intervju, men dynamikken, sammensetningen i gruppen kan stenge for åpenhet, og ærlighet, og det kan oppleves vanskelig å dele sensitive opplysninger som kanskje er viktig for å belyse problemstillingen (Malterud, 2017). Valget falt derfor på semistrukturerte intervju som datainnhenting. Fordelen med dette var at det antagelig ble lettere for meg å etablere tillitt når vi bare var to, og at dette antagelig medførte at guttene opplevde en trygg atmosfære og turte

dele vanskelige opplevelser og tanker med meg, men dette kan ikke med sikkerhet si da jeg ikke har forsøkt fokusgruppeintervju. Jeg opplevde at de delte mye fra sine liv i det korte møte. Knyttet til datainnsamling var det en svakhet knyttet til innhenting av data jeg ser i ettertid, er at jeg ikke stilte spørsmål knyttet til tidlig barndom hos deltakerne, og at jeg ikke har kunnskap om omsorgspersonene hadde hatt noen form for bistand under svangerskapet, eller hvordan de hadde det i spebarn/småbarnsperioden. Her vet man at mors situasjon både fysisk, psykisk, kosthold og evt bruk av rusmidler, under svangerskapet påvirker barnets helse langt ut over spebarnstiden (Den Norske Legeforening, 2010). I tillegg spurte jeg ingenting rundt økonomi, noe vi også vet er en viktig faktor knyttet til NEET risiko (Aalaei, 2017). Her kunne jeg ha fått enda mere fylde i materialet.

6.1.4 Dataanalyse

Analyseprosessen er forsøkt fulgt som Malterud(2017) beskriver, men jeg kan ikke se bort ifra at både min forforståelse, og min begrensede erfaring med forskning har påvirket noe. Av det materialet jeg fikk kunne jeg valgt andre fokusområder, og i perioder skulle jeg ønske jeg kunne skrive om alt det de sa. Dette medførte at det ble en utfordrende prosess å jobbe med analytisk reduksjon av materialet(ibid). Forskning vil alltid vise oss en avgrenset del av det vi utforsker, og som forsker vil man alltid prege det man kommer frem til gjennom undersøkelsen. Jeg fikk en veldig nærhet til det guttene delte med meg, og dette kan medføre en lojalitet som kan påvirke analyseprosessen, det kan gi følelsesmessige utfordringer knyttet til det som ble sagt, og hva man velger ut (Malterud, 2017),og jeg jobbet kontinuerlig med å holde bevissthet rundt dette, da materialet var følelsesladet. Vi mennesker har med oss vår egen historie, noe jeg også har, som gjør at vi kan gå inn i materialet på en uheldig måte. Men man kan jobbe bevisst rundt dette og bruke det som en styrke, f.eks. ved at man raskt kan sette seg inn i temaene de uttrykte (Malterud, 2017). Det er derfor ikke et mål å unngå alle problemer, men å vise at man ser de og forholde seg til deres betydning (Malterud, 2017). Det som ble viktig for meg var å ikke ødelegge det guttene sa, og vise lojalitet til den meningen de la i sine utsagn, men samtidig holde fokuset på at den kunnskapen jeg fant skulle kunne overføres til flere(ibid). Jeg har nøye beskrevet fremgangsmåten som er benyttet i denne studien, og mener det er en sammenheng mellom design og metoder som underbygger troverdigheten og studiens pålitelighet (Tjora, 2017). Kvalitative metoder handler i utgangspunktet ikke om å søke generaliserbarhet, eller representativitet, men å fremheve mangfold, nyanser, og subjektive opplevelser og erfaringer den enkelte har er viktig å få frem. I denne studien kommer det frem kunnskap som sier noe om hvordan de aktuelle deltakerne

beskriver sine liv og sin situasjon, men at dette også kan oppleves gjenkjennbart for unge menn i samme situasjon er ikke usannsynlig, men ingen kunnskap gjelder over alt. Jeg ble nysgjerrig på hvordan deltakerne beskrev situasjoner, hvordan de snakket om seg selv og menneskene rundt seg. Et viktig poeng som kom frem da jeg lyttet til intervjuene, analyserte materialet, og så på måten de beskrev seg selv, andre og sin situasjon på, «jeg passer ikke inn», og «jeg er annerledes» var det de uttrykte. Noe som setter deres opplevelse i et samfunnsperspektiv, og som da kanskje kan knyttes til ulike lokalsamfunn og fokus på inkludering. Troverdighet knyttes ofte sammen med det generaliserbare eller overførbart. Jeg som forsker må vurdere validiteten av hva denne studien forteller, og om det jeg har funnet er overførbart til andre situasjoner enn akkurat den jeg har undersøkt (Malterud, 2017). Mine tanker rundt dette er at mye av det som fremkommer i denne studien er overførbart. Selv om opplevelsen av å være i en NEET situasjon er en subjektiv opplevelse, har vi mennesker noe felles grunnleggende behov, og noen felles problem som kan oppstå ved lignende opplevelser som det beskrives i denne studie (Karterud, 2017).

6.1.5 Ethiske refleksjoner

Kvalitativ forskning innebærer at man møter mennesker, og i mange tilfeller sårbare mennesker. Så her må man trå varsomt. For at vi som forskere skal holde oss innenfor etiske rammer har vi ulike lover, retningslinjer og komiteer som skal evaluere forskningsmetoden, hensikten og det etiske (Malterud, 2017). Denne studien har gjennomgått det som det stilles krav til lovmessig. Men det er mere man må ta hensyn til underveis når står i møter med sårbare mennesker, og til det materialet de gir oss med tillit til at vi forvalter det slik vi har sagt.

I en intervjusetting er det en viss risiko for at man kan trigge indre uro, at deltakeren gjennom intervjuet bli klar over ting man ikke hadde vært klar over før, eller man kan plutselig gjenoppleve ting som har vært fortrent og intervjuet representerer en potensiell aktiveringsrisiko (ibid). Jeg måtte i et tilfelle forsikre meg om at deltaker hadde oppfølging av kvalifisert personell knyttet til beskrivelse av suicidale tanker. Man bør ikke som forsker være terapeut i intervjusettingen (Malterud, 2017), men min plikt som helsepersonell (Lov om helsepersonell Kap.2. § 7, 2018) er ikke fjernet fordi om jeg tar på en forskerhatt, jeg har fortsatt plikt til å bistå i en situasjon som vurderes som kritisk. Fordelen hos meg her, var min bakgrunn som terapeut og en lav terskel for å sjekke ut suicidale tanker. I tillegg hadde jeg en kollega som kunne ha bistått om deltakeren ikke hadde hatt annen oppfølging.

I noen tilfeller kan det være en fordel for deltakere at de ser sammenhenger gjennom å

delta i intervjuet, noe som var tilfellet hos en av deltakerne. Deltakeren oppdaget gjennom intervjuet at det antagelig var mobbingen som gjorde at han hadde så store utfordringer med å snakke med nye mennesker i dag gjennom at han fikk beskrive sin livslinje i intervjuet. Det er en balansekunst å mestre intervju som datainnhenting, da man på kort tid skal få deltakeren til å føle seg trygg nok til å dele vanskelige ting uten at man som forsker presser deltakeren (Kvale, 2009). Det å skape tillit er viktig, for å dele sensitive ting må man ha tillit, og da må jeg som forsker forvalte denne tilliten ved å bruke materialet i den hensikt og form den var tenkt. En mistenksom deltaker kan holde tilbake viktig materiale. Nærheten man får i materialet stiller også etiske krav til meg som forsker (ibid).

Som ny i forskerrollen var jeg ikke forberedt på den nærheten kvalitative intervju gav, den intense følsomheten for informasjon når man transkriberte intervjuene selv (Malterud, 2017). I tillegg den utfordringen min erfaring som terapeut gav i intervjusituasjonen, det å ikke skulle styre retningen, hjelpe og gi veiledning på de utfordringene de unge mennene snakket om var en merkelig opplevelse. Men om jeg hadde gått inn i terapeutrollen, kunne jeg ha styrt informasjonen i for stor grad til at den hadde bli valid, den hadde da blitt styrt ut fra min tolkning av det som ble sagt. Men jeg ble bedre etterhvert til å holde denne forskningsmessige avstanden i selve innsamlingen og analyseprosessen underveis i studien (Malterud, 2017).

Jeg som forsker kan ikke påberope meg å ha helt nøytrale øyne og ører i studiet, og dette er uavhengig om man velger en kvantitativ eller kvalitativ tilnærming. Dette merket jeg da analyseprosessen startet, og jeg måtte gå mange runder for å unngå å tolke i analyseprosessen. Mitt engasjement rundt fenomenet, min bakgrunn både privat og faglig vil på en eller annen måte sette preg på studiet. Gjennom å reflektere rundt denne påvirkningseffekten underveis i hele studiet, reflektere sammen med veileder om temaet, håpet jeg å unngå at det ble for mye meg i studiet, og at det er stemmene, meningen og temaene til deltakerne som er kommet frem (Tjora, 2017).

6.2 Diskusjon av funn

Her vil jeg reflektere rundt funnene i denne studien. Deltakerne ga meg mange fortellinger og opplevelser fra livene deres, både i fortid, nåtid og litt om fremtiden. En kort repitisjon av funnene: 1) Tapsopplevelser og relasjonelle brudd (*Jeg har flyttet mye – veldig mye*), 2) Alvorlig mobbing (*Det gjør noe med en å bli snakket ned til så mange år*), 3) Årsakene knyttes til noe de styrer selv (*Det er min egen skyld, jeg må ta meg sammen*), 4) Psykisk helse,

sosial isolering (*Jeg er ikke så glad i folk egentlig*), 5) Håp og drømmer, med et men og et hvis (*Drømmen er Los Angeles og restaurantjobb*).

Her i diskusjonen av funnene har jeg valgt å slå sammen noen av temaene fra funn og diskutere det på denne måten: 1) Skadet inn i voksenlivet, 2) Relasjoner og selvverdets betydning, 3) Skole-organisering og struktur, 4) Et resultat av et individualistisk preget samfunn? Disse punktene gjenspeiler det deltakerne uttrykte, og det jeg opplever er relevant og faglig interessant med hensyn til vider forskning og praksis. De snakket mye, og lenge om opplevelser knyttet til oppveksten sin, noe mindre tid og ord ble brukt på nåtidsopplevelsen, og minst tid og ord ble brukt på fremtiden, derfor blir nok vekten på diskusjonen noe større på fortid og nå tid, enn på fremtid. Det to siste poengene, punkt 3 og 4, er noe jeg tenker er ekstra viktig fremover i den videre forskning, og som handler om samfunnets organisering, holdninger og praksis som kan påvirke hvordan vi som samfunn møter menneskene som står i marginen av «normalen».

6.2.1 Skadet inn i voksenlivet

Deltakerne beskrev at de opplevde å ha hatt en vanskelig oppvekst som preget de i nåtiden som unge voksne. Vi vet at slike erfaringer deltakerne beskrev fra tidlig del av livet kan prege helsen livet ut (Den Norske Legeforening, 2010). Samtidig vet man at barn kan rette opp slike skjevheter som skapes i barndommen, men da må barna få hjelpen tidlig, og mange får hjelp for seint (ibid). Det virket også å være tilfelle hos deltakerne i denne studien. I Bowlbys tilknytningsteori, og i Karterud (2017) sin bok om personlighetsutvikling beskrives de tidlige barneårene som svært viktig for utviklingen av tilliten til seg selv, og tilliten til verden rundt seg. Den erfaringen deltakerne beskriver i sin fortid virker ikke å ha gitt en god tilknytningsstart og studien viser at hjelpetiltak, og bistand virket å komme inn etter skolestart, og i ungdomstiden, og at dette for noen medførte at atferdsproblem og konfliktnivå var så høyt at de ikke kunne fortsette å bo med sine foreldre. Om bistanden hadde kommet tidlig kunne dette ha rettet opp en del av tilknytningsskjevhetene, men det virket å komme for seint (Waaktar & Christie, 2004).

De biologiske og sosiale endringene som skjer i ungdomstiden kan også være en veldig sårbar periode, og da spesielt for de barna som har opplevd langvarige stressbelastninger som funnene i denne studien viser (Horwitz, M.Hill, & King, 2011). Det skjer en del store endringer i hjernen i denne perioden, og om man i ungdomstiden igjen opplever mange utfordringer som blir veldig stressbelastende, øker dette risikoen for depresjon og suicidal tanker og atferd (ibid). Det å leve slik det ble beskrevet i denne studien

over tid kan gi permanente skader i hjernen som gjør resiliens-bygging vanskelig (Rutter, 2006), og da kan man se for seg at inngangsporten til arbeidslivet bli enda smalere. Det paradoks som opptrer her er da det presset ungdommene opplever (Aaboen, 2015) i en periode av livet hvor man er svært sårbar, både biologisk og psykologisk for stress (Horwitz, M.Hill, & King, 2011), og da spesielt de ungdommene som har opplevde traumer og stress i barndommen (Den Norske Legeforening, 2010). Dette burde vel egentlig tilsi at ungdommene burde hatt en ungdomstid preget av mestring, ros, og trygge rolige voksne? (Aaboen, 2015).

Det var et gjennomgående funn at deltakerne beskrev at de hadde opplevd manglende støtte, veiledning og trygghet på ulike arenaer gjennom oppveksten. Selv om bare en av de negative faktorene fra oppveksten som deltakerne beskrev, som mobbing, lavt engasjement hos foresatte, brudd i nære relasjoner, kan være en risikofaktor for å komme i en NEET situasjon, er det hensiktsmessig å se på flere faktorer sammen for å vurdere graden av risiko for å bli stående utenfor (Ingul, Klockner, Silverman, & Nordahl, 2012). Det er f.eks dokumentert at over 12% av de som gjennomfører videregående skole også har angstproblematikk (Ingul J. M., 2012), så det alene trenger ikke være årsak til en NEET situasjon, men når man ser på tilleggsproblematikk som mange relasjonelle brudd, andre psykiske lidelser og lav sosioøkonomisk status kan risikoen øke for at man kan komme i en NEET situasjon (Ingul J. M., 2012). Funnet i min aktuelle studie bekrefter dette, funnene her viser at deltakerne beskrev flere sider ved sin oppvekst som kan ansees som risikoøkende for at de skulle komme i en NEET situasjon. Man kan se at en slik opphopning av problemer kan oppstå av en rekke ulike mekanismer.

En måte å se det på er gjennom resurs- arena modellen i den norske levekårsforskningen, hvor man forstår levekår som et produkt av de ressursene f.eks deltakerne i denne undersøkelsen har tilgang på, og strukturelle egenskaper på de områdene ressursene brukes på (Barstad, 2017). Klyve (2016) kaller dette for den kapital man råder over, som økonomisk kapital, kunnskapskapital, kulturell kapital, og sosial kapital. Hvis man så setter dette inn i fattigdomsforskning ser man at å ha svak økonomisk kapital lett kan medføre svak kapital på kunnskap, kultur og sosialt, m.h.t til at barn i familier med svak økonomi mister muligheten til å delta på en del sosiale og kulturelle arenaer (Aalaei, 2017). Dette med fattigdoms økningen har stort fokus i samfunnet (Aalaei, 2017), men det trengs mere forskning rundt hvordan man kan styrke inkludering, deltakelse og unngå en stadig økende ekskludering etter hvert som inntektsgapet mellom befolkningen virker å øke (Aalaei, 2017).

Det gjøres en god del arbeid innen dette allerede, og man har i noen kommuner aktivitetskort², som gir barn og en ledsager fri tilgang til ulike aktiviteter og i andre kommuner en stor suksess med utstyrsbuer som låner ut fritidsutstyr som på et bibliotek³. Det jeg oppfatter kan være litt utfordrende med dette er den stigmatiseringen det kan medføre, da f.eks. aktivitetskortet er et kort man kan få om man går på sosialstønad, eller at utstyr som kreves for å delta i organisert idrett ikke er en del av det utstyrsbuer kan bidra med. Hva som er normalt eller unormalt er ulikt fra miljø til miljø (Repstad, 1994), og derfor er det ulikt fra lokalsamfunn til lokalsamfunn tenker jeg, hvilke holdninger de har både de som trenger bistand og de som ikke trenger bistand. Hvordan ser man på, snakker man om de som trenger bistand? Det å være fattig, og ha behov for bistand kan sees på som avvik i noen miljø, og ikke alle som har dette behovet vil identifisere seg med å være avviker, og dermed ikke søke hjelp (ibid). Da kan det å beskytte sin selvfølelse og selvverd bli sterkere enn det å be om denne typen bistand (Aronsen, Wilson, Akert, & Robin, 1997). Slik stempeling kan medføre at man får en endret selvforståelse, og man definerer seg selv, og blir definert av samfunnet inn i en rolle som hjelpetrequende (Repstad, 1994). Det er gode tilbud, og mange benytter seg av tilbudene, men jeg tenker vi må fortsette å jobbe videre, og da kanskje enda mere på det samfunnsmessige planet med å få en aksepterende, inkluderende og deltakende kultur. Det å jobbe med å normalisere bruken av Utstyrsbuene⁴ f.eks. er et godt eksempel. At kommunene referer til at det er et godt tilbud knyttet til forbrukstenking, vi trenger ikke kjøpe alt utstyr vi bruker noen få ganger å året, det å gjøre det til et tilbud alle kan bruke, ikke et spesielt tilrettelagt tilbud til en liten gruppe som da kan bli stigmatisert, eller ikke ønsker bruke tilbudet som en beskyttelse av selvverdet.

Å vokse opp med de utfordringene som funnene her viser, kan gjøre noe med personlighetsutviklingen, og kan dermed prege valgene, og atferden i større eller mindre grad (Karterud, 2017). Personligheten vår blir preget av f.eks arv, miljø, relasjoner, sosioøkonomisk status, og hvilket land vi bor i. Personligheten vår inkluderer også virkning av fortiden vår, minnene vi har om fortiden vår og oppfatningen av nåtiden og fremtiden (ibid). Karterud (2017) beskriver at tilknytning er en del av personlighetsutviklingen, og at skjevheter i denne utviklingene skaper maladaptive tilknytningsmønstre i voksenlivet. Skjevheten blir skapt i skadelige interaksjoner mellom omsorgspersonene og barnet tidlig i livet f.eks. ved at omsorgspersonene ikke svarer på

² <http://www.barnibyen.no/aktivitetskortet>

³ <https://www.bua.io/bua-levanger/>

⁴ <https://www.bua.io/bua-levanger/>

barnets signaler, eller svarer på signalene bare av og til. Barnet kan da slutte å sende signaler for å forsøke å få dekket sine behov f.eks for omsorg. Dette kan medføre at det voksne-barnet ikke klarer å uttrykke behov for kjærlighet og omsorg og holder avstand til menneskene rundt seg (Karterud, 2017).

Personlighetsegenskaper blir ofte vurdert i graden av tilpasningsdyktighet, og at hvordan man har det er knyttet til hvor mange maladaptive personlighetstrekk man har. Med maladaptive personlighetstrekk menes her personlighetstrekk som medfører at man tenker, føler og handler uhensiktsmessig knyttet til «normalen». F.eks jo flere slike maladaptive personlighetstrekk jo vanskeligere er det å følge opp krav til skole, jobb, og sosial fungering som samfunnet krever (Karterud, 2017). I denne studien var ikke diagnoser en del av undersøkelsen og ingen av funnen viser personlighetsforstyrrelse som diagnose, men funnene viser personlighetstrekk som medførte at det ble vanskelig for de å fylle de krav som skole, jobb, praksis og relasjoner satte til de.

Noe som også preger helsen, personligheten og atferden er det å leve med psykisk og fysisk vold, spesielt når dette foregår over tid (Løvgren, 2017). Det beskrives at det er mellom 75 000 -150 000 familier som opplever vold i Norge hvert år, og å leve i en slike beredskap dette medfører, påvirker immunforsvaret, og øker risikoen for både fysisk og psykisk sykdom (Felitti, et al., 1998). Man vet at å leve i stressbelastede situasjoner over tid kan skade signalmønstret i hjernen, i tillegg er det en fare for at man får et skadet immunforsvar. Mennesker som lever i en voldsutsatt situasjon kan ha ulikt reaksjonsmønster på «normale» situasjoner enn det de som ikke har levd med vold eller stressbelastning har (ibid). Reaksjoner en slik vold i nære relasjoner kan ha er at man blir opptatt av å overleve situasjonen, og da mister fokuset på andre ting som f.eks skole, jobb, og isolasjon kan bli en overlevelsesstrategi. En deltaker i denne studien beskrev at han ikke klarte å følge med på skolen, og at han «meldte» seg ut, denne deltakeren beskrev også flere voldsepisoder med omsorgsperson, og i skolesituasjon. Når denne gutten da får beskjed om å ta seg sammen, forsøke litt hardere eller blir straffet kan han oppleve det som dobbel straff, eller det kan forsterke negative tanker omkring seg selv og sine evner. Waaktar (2004) skriver at om det samfunnet barnet lever i klarer å støtte de mestringsstrategien barn lager om man ikke kan fjerne belastningen, og man får til å bruke disse strategien bevisst og konstruktivt, kan det gi barna større mulighet til å klare seg bedre fremover. Det å ta fra et barn sine mestringsstrategier på ekstreme forhold kan skade barnet (Waaktar & Christie, 2004). Hvis vi da ser på den gutten som fikk lov til å sitte inne i friminuttene for å unngå mobberne, fordi læreren ikke fant en annen god løsning på

mobbeproblemet, kan dette ha medført at gutten fikk en mestringsfølelse. Det var kanskje ikke den ultimate løsningen, men om man hadde tvunget gutten ut i miljøet uten en løsning, kunne dette ha gjort større skade på sikt. Den gutten som beskrev å ikke klare noe på skolen, og som opplevd vold og uro i hjemmet, hadde kanskje nok med å komme seg til skolen. Denne gutten hadde kanskje ikke kapasitet til å gjøre noe annet enn å forsøke å overleve hjemme og på skolen, og brukte sin energi og kapasitet på beskyttelse, og hadde kanskje ikke mere igjen til fag.

En studie viser at 24% av guttene svarte at de hadde opplevd vold fra jevnaldrende, og den undersøkelsen fremhever at vi har for liten kunnskap om hvordan vold og overgrep blant jevnaldrende påvirker, og for å sette inn gode tiltak trenger vi mere kunnskap (Løvgren, 2017). Symptom på at man er utsatt for vold kan være uro, skvettenhet, nummenhet, og vi er kjent med fire forsvarsmekanismer som kan opptre i slike situasjoner, kamp, flukt, frys og underkastelse (Simonsen, 2017). Flere av deltakerne i denne studien beskrev slike mekanismer allerede fra barneskolen, men da mest knyttet til mobbingen. Gjennom beskrivelser som at de forsøkte å kjempe mot først, de forsøkte å flykte unna ved skulk, og isolasjon, og en beskrev en underkastelsesteknikk for å minske skadeomfanget. Men man kan anta at den volden, psykisk og fysisk de opplevde i nære relasjoner i tillegg, påvirket reaksjonene.

Det vi mennesker opplever setter seg i kroppen vår, og kroppen vår husker ikke bare hendelsene psykisk, men også fysisk (Schibbye, 2002). Så når man er i lignende situasjoner henter kroppen opp disse historiene som en referanseramme og kroppen reagerer både fysisk og psykisk (ibid). Setter man denne reaksjonen i et kognitivt perspektiv vil f.eks det at man skal på skolen kunne gi noen tanker, som f.eks. «jeg vil få bank», «de vil ikke snakke med meg», «det er ikke noe vits», «jeg kan ingenting», «jeg får ikke til noen ting» (Berge, 2008). Disse tankene medfører også noen kroppslige reaksjoner som f.eks. kroppen settes i kriseberedskap fordi man har opplevd dette før, og bare tanken vil nå få kroppen til å reagere, man får adrenalinøkning, som igjen medfører hjertebank, kanskje hyperventilering, kroppen settes i fluktmodus på samme måte som om man skulle stå overfor en bjørn i skogen. Atferden vil da kunne bli kamp, flukt, frys, eller underkastelse (Simonsen, 2017). I min studie viser de fleste at de hadde brukt alle reaksjonsmønstrene, de hadde kjempet, de hadde forsøkt å komme unna, de hadde prøvd å være usynlige, og når ingenting hjalp ble isolasjon en løsning. Dette tenker jeg kan oppfordre til kunnskapsøkning om traumer, og utviklingsskjevheter blant alle de som jobber med små barn, hvordan se og oppdage de sårbare familiene tidlig, hvordan styrke familien som helhet slik at det styrker barna, og man

på denne måten kan bryte vonde sirkler som har vedvart i familier i generasjoner (Den Norske Legeforening, 2010). Jeg har selv erfaring med å jobbe med tredje generasjon av NEET i flere familier, familier med store opphopninger av utfordringer, og ofte undret meg over hvorfor de ikke har fått hjelp tidligere. Utvikling av lett tilgjengelige tilbud som littsint.no har jeg stor tro på, her er det faglig fundamenterte program som foreldre lett får tilgang til, og det kan brukes alene, eller sammen med veileder (Sunde, 2017). Jeg har og undret meg over om det ikke hadde vært billigere å satse mye tidlig, i stedet for litt kontinuerlig gjennom et helt livsløp? Forskning på effekten av tidlig hjelp vil vi ikke kunne se før neste generasjon, men dette tenker jeg er viktig forskning fremover.

Funn i min studie viser opplevelser av både det som defineres som mild vold og det som beskrives som grov vold. Det ble beskrevet hendelser som «å få bank» av nære personer, at man slo med knyttneven, og det ble beskrevet mild vold gjennom historier om stadig krangling, og verbal utagering. Det kan ansees problematisk at man deler inn vold i mild og grov m.h.t til at skadeomfanget kan være stort også ved mild vold som foregår over lang tid (Løvgren, 2017). Det som ble beskrevet i denne studien var at det hadde pågått over år, og slikt preger et menneske (Waaktar & Christie, 2004). De som utsettes for slikt stress vil kunne utvikle problemer, og mange vil ha behov for profesjonell bistand(ibid). Det vises til at det er en nedgang i den milde formen for vold i nære relasjoner, mens tallene på den grove volden holder seg stabile (Løvgren, 2017). Den grove volden er stabil, og det er en sammenheng mellom grov vold og stor familieproblematikk, og det kan virke som at den milde volden har vært lettere å påvirke gjennom holdningsskapende arbeid som er gjort de siste årene, da det er her man ser nedgang, enn den grove volden. Den kompleksiteten som ligger bak den grove volden må undersøkes nærmere for at vi skal kunne finne gode forebyggende tiltak som virker (Løvgren, 2017).

6.2.2 Relasjoner og selvverdets betydning

Funn i denne studien viser en oppvekst preget av brudd i nære relasjoner, trusler om brudd, stadig flyttinger, flere rekonstruerte familieforhold, mobbing, og vold. Kulturen vi vokser opp i setter spor i kroppen, og den kulturen blir en del av oss, det er derfor stor sannsynlighet for at disse opplevelsene i fortiden preget deres utfordringer i nåtid knyttet til vennskap, familierelasjoner, og sosiale situasjoner (Schibbye, 2002)

Foreldre/foresatte er de menneskene som preger, bygger grunnmuren for barna mot ungdomstiden, derfor er relasjonen mellom omsorgspersonene og barnet viktig for utviklingen av relasjonell erfaring, mestringstillit og en god selvfølelse (Esmaily & Naeemi, 2015). Om

man har et godt grunnlag i voksen-barn relasjonen som er preget av tillit og god familiær atmosfære, at omsorgspersonen har indre kontroll (kontroll på eget følelsesliv), og takler ungdomstiden med den uro den naturlig medfører, og i tillegg klarer å styrke ungdommens egne indre ressurser, kan den unge få en lykkelig ungdomstid(ibid). Vår evne til å forholde oss sundt til andre mennesker legges i tidlig fase av livet, og allerede ved 2 mnd alder har et barn flere metoder på prososial atferd og selektiv oppmerksomhet (Karterud, 2017), som regnes som forløper til tilknytningsatferd. Foreldrerollen kan derfor sees som en viktig rolle å styrke som forebyggende tiltak på mange av de områdene som deltakerne i denne studien beskrev (Den Norske Legeforening, 2010).

Karterud(2017) beskriver at det er ulik styrke på de ulike personlighetstrekkene knyttet til funksjonsnivå hos mennesker, og beskriver at det er sannsynlig at svekkede evner til relasjoner er den verste. Teorier rundt relasjoners betydning for vår generelle helse beskriver gjennom tilknytningsteoriens betydningen av gode, trygge relasjoner i tidlig fase av livet for å unngå skeivutvikling som kan gi maladaptive tilknytningsmønstre i voksenlivet, som f.eks. et avvisende og distanserende mønster som deltakere i min studie virket å ha. I denne studien viser funn at guttene unngikk sosiale og jobbmessige aktiviteter, og beskrev negative tanker og redsel for kritikk og avvisning som årsak til at de ikke klarte å gjennomføre f.eks NAV tiltak eller andre sosiale situasjoner.

Det ble i denne studien beskrevet store utfordringer knyttet til relasjoner både før og nå, og man kan anta at dette vil prege funksjonsnivået i hverdagen i fremtiden betraktelig om de ikke får riktig bistand (Karterud, 2017). Studien her viste funn som vanskelig relasjon med fedre, utfordringer knyttet til vennskap, få eller ingen de definerte som nære venner, og vansker med å snakke med nye mennesker. I denne studien beskrive de fleste unge mennene relasjonelle utfordringer i nåtid, og alle deltakerne beskrev flere relasjonelle brudd, utfordrende familiær-atmosfære og flere miljøoppbrudd i oppveksten. Dette vet man kan påvirker tanker og atferd omkring relasjoner, og omgang med andre mennesker(Karterud, 2017). Tilknytningsmønstre er karakterisert som organiserte strategier barn bruker når de opplever fare i nære relasjoner, og man snakker om tre til fire slike mønstre hos barn, engstelig/unnvikende mønster, trygt tilknytningsmønster, engstelig/ambivalent mønster og et fjerde disorganisert mønster(ibid). Funn i min studie viser at det er mønstret engstelig/unnvikende som var det mest fremtredende hos deltakerne allerede tidlig i barneskolen. I denne studien er det ikke verifisert diagnoser, men av det de beskriver er symptomer innen unnvikende personlighetstrekk og sosial-fobi fremtredende. Forskning viser at det er en sterk overlapping mellom diagnosene unnvikende personlighet og sosial-fobi

(Hummelen, Pedersen, & Karterud, 2007). Funn i denne studien viser at deltakerne brukte isolasjon, tilbaketrekking, sluttet å møte ved tiltak og beskrev sosial-angst, og at dette kan sees som dysfunksjonelle forsvarsstrategier for å få en angstreduksjon i dag. Opplevelsene fra oppveksten, mobbingen på skolen, lite mestringserfaring kan føre til selvoppfyllende profetier, at forventningene om å bli mobbet, ikke klare noe, og at ingen liker de blir generalisert (Den Norske Legeforening, 2010). Smerten disse tankene om seg selv og andre gir kan bli så vonde at man unngår alle situasjoner som trigger disse destruktive tankene. Disse strategiene var kanskje hensiktsmessig i oppveksten, og var da en overlevelsesstrategi i den situasjonen de var i da. I voksenlivet blir disse strategien en hemske, og skaper utfordringer i hverdagen (Berge, 2008).

I resiliensteori snakker man om at man kunne ha bistått barna til å bruke strategiene mere hensiktsmessig, uten å ta fra de følelsen av å mestre den vanskelige situasjonen, da kunne de som voksen ha brukt den mere formålstjenlig i sin hverdag i dag (Waaktar & Christie, 2004). I følge Hummelen (2007), kan forskjellen på diagnosen sosial-fobi og unnvikende personlighet være den ulike styrken på dysfunksjonelle forsvarsstrategier, og at det antagelig er en link mellom lav selvtillit og problemer med følelsesreguleringen og kronisk interpersonlig dysfunksjon. Lav selvtillit finner man hos både de med problemer med følelsesreguleringen, som f.eks. de med sosial fobi, og hos de med kronisk interpersonlig dysfunksjon. Med kronisk interpersonlig dysfunksjon menes det store og vedvarende personlighetsproblemer som gjør at man har store emosjonelle reguleringsproblemer. Det kan derfor virke som at det er svært viktig å få sjekket ut styrken på de dysfunksjonelle strategiene for å sette inn riktig tiltak til den enkelte. Det å gi samme tilbud til en med svak styrke på sin dysfunksjonelle strategier til en med høy styrke på sine strategier vil kunne skade den med høy styrke og gagne den med lav styrke (Hummelen, Pedersen, & Karterud, 2007). På denne måten kan deltakernes beskrivelse av behov for å være alene, isolasjon og unnvikelse av sosiale situasjoner være en forsvarsmekanisme for å bevare sin selvfølelse og mestringstillit (Aronsen, Wilson, Akert, & Robin, 1997).

Man vet at det å ha dårlige evner til å inneha venner, familie og jobb vil kunne skape store utfordringer helsemessig, og store befolkningsstudier har vist at dårlig/tynt nettverk gir en høyere risiko for tidlig død enn det røyk, alkohol, fedme og inaktivitet, som fremheves med store overskrifter, har (Holt-Lundstad & Smith, 2012). Det vises også til at det er en link mellom unnvikende personlighet, sosial isolasjon og sosial fobi mot suicidal-risiko (Hummelen, Pedersen, & Karterud, 2007). Deltakerne i studien beskrev at mye av deres sosiale kontakt og nettverk var på nett, men studier viser at det er lite forskning på effekten av

denne typen sosial kontakt, men det er antatt at slike sosial nettverk kan dempe stress og gi følelsesmessig støtte gjennom å gi aksept og tilhørighetsfølelse (Karterud, 2017). Det ble i denne studien gitt beskrivelser at man opprettholdt kontakten med nettverket i vanskelige perioder gjennom nett. Dette er kanskje et poeng vi som jobber med unge mennesker bør ta til oss, kan vi opprettholde terapeutisk kontakt i vanskelige perioder via nett? Og kan det lette den første kontakten? En av deltakerne beskrev dette med at han hadde ingen nære venner å snakke om vanskelige ting med ansikt til ansikt, men han hadde flere på nett han snakket om vanskelig ting med, og han var veldig tydelig på at det var mye enklere å snakke med noen på nettet. Utfordringen blir de krav som stilles i samfunnet til deltakelse gjennom jobb/aktivitet, det er lite forenelig med den sosiale isoleringen deltakerne beskriver, men man kan kanskje bruke nettet som en arena for å unngå brudd i en evt. pågående behandling, eller relasjonsbygging.

Det er og med utenforskap en risiko for at unge mennesker som mangler tilhørighet og annerkjennelse, søker støtte og aksept i marginaliserte grupperinger som høyreekstremer, rusbelastede eller ekstremreligiøse grupperinger. Disse unge mennene kan være på søken etter en aksept og tilhørighet som samfunnet har sagt de ikke kan gi de ved å skyve de utenfor (Klyve, 2016). I denne studien var det en av deltakerne som beskrev dette, men man kan anta at de andre var i en sårbar posisjon for dette ut fra deres beskrivelse av lite nettverk, sosial isolering og lav selvfølelse. Det er ikke dermed sagt at alle med en slik beskrivelse vil være i fare for å bli med i marginaliserte miljøer, det finnes noen styrkende faktorer, og noen av deltakerne beskrev dette gjennom møter med mennesker som hadde betydd noe for de gjennom oppveksten. Noen hadde også en av omsorgspersonene som en trygg base, eller trygge besteforeldre som hadde stilt opp. Dette er situasjoner som kan være viktige å få frem når mennesker forteller om en vanskelig oppvekst, få fokuset på de gode, styrkende opplevelsene (Waaktar & Christie, 2004).

Selvfølelse dreier seg om å kunne ta tak i sine egne følelser, kjenne sitt reaksjonsmønster, og kunne handle ut fra dette til det beste for seg selv og andre. God selvfølelse er ikke enkelt sammensatt, og man tenker seg selvfølelse som et nettverk av opplevelser og en sammensetning av tanker og følelser og atferd. God selvfølelse dreier seg blant annet om å kunne kjenne seg verdifull uansett om man trår feil eller riktig, og å kunne be om hjelp. Selvfølelse kan beskrives som egenvurderingen av å være verdifull og viktig (Øiestad, 2011). Det er individets egne vurderinger av seg selv som «forer» selvfølelsen, og det er ikke alltid sammenfallende med hvordan andre vurderer en. Det må derfor alltid være deltakernes egne oppfatninger som legges til grunn for en slik vurdering. Så når deltakerne

her beskrev at de ikke trodde de kunne noe, ikke var verdt noe, eller at de fortjente å ha det vondt, er det disse tankene som forer den dårlige selvfølelsen, og vedlikeholder et negativt syn på seg selv. Selvfølelse blir preget av mestringserfaringer, samspill med andre, signifikante andre som personen speiler seg i (Gjærum, Grøholt, & Sommerchild, 2003). De fleste mennesker har tanker om at mennesket er et rasjonelt vesen, og mennesket er selvfølgelig kapabel til rasjonell oppførsel, men vårt behov for å beskytte selvfølelsen gir av og til urasjonell atferd (Aronsen, Wilson, Akert, & Robin, 1997). For å beskytte, eller bevare selvfølelsen blir f.eks atferden unnvikelse hos deltakerne rasjonell for de, men urasjonelle for samfunnets krav til aktivitet, jobb og skole. De beskytter seg mot negative tilbakemeldinger, bekreftelse på sine negative tanker om seg selv, og kan på denne måten gjennom emosjonsfokusert løsning beskytte selvfølelsen sin.

I denne studien viser funnene mange negative mestringserfaringer, dårlige erfaringer i samspill med familiemedlemmer og jevnaldrende. Det som virket å være positivt hos noen var at de valgte å speile seg i de menneskene de møtte som gav de gode mestringserfaringer og de følte seg sett. Det kom frem da de skulle beskrive voksne de husket fra grunnskoletiden, her beskrev deltakerne mennesker som ga de oppmerksomhet, mennesker som gav det lille ekstra, mennesker de opplevde forsøkte å hjelpe de. Og uten unntak beskrev de voksne i skolesystemet. Det som kommer frem er at det ikke var en rolle i skolesystemet som fremhever seg, men at det er egenskaper hos den voksne som ble beskrevet som gode for den enkelte. Alle disse voksne gav disse unge guttene noe annet enn det faglige, de så og de handlet. Det å oppleve trygghet, tilhørighet og fellesskap er hovedingrediensene for utvikling av god psykisk helse, og det er en del av kommunenes forebyggende ansvar å jobbe med fokus på inkludering, likeverd og mestring, uavhengig av bosted eller sosial bakgrunn (Helsedirektoratet, 2014).

En undersøkelse fra Stor-Britannia og Canada som så på boligområder med lav materiell status knyttet til selvfølelsen til unge mellom 11-15 år konkluderte med at ungdommenes selvfølelse var omtrent lik i boligområder med ulike grader av lav materiell status i de to landene. Denne undersøkelsen sier at man kanskje må se til tiltak rettet inn mot familier, og skoler, og ikke individuelle tiltak, og bygge på relasjonelle tiltak, som positiv foreldrestøtte som skaper positive foreldre-barn relasjoner, og strategier som støtter alle vanskeligstilte gjennom en progressiv universalisme, i stedet for å ta for seg spesielle nabolag som er utsatt (Fagg, Curtis, Cummins, Standsfield, & Quesned-Valle, 2013).

Funn i min studie viser at det å bli sett, anerkjent, og inkludert var en mangelvare

for deltakerne, og de refererte stadig til skolehverdagen sin. Fordi grunnskolen er obligatorisk er det naturlig å se på denne arenaen som en samfunnsarena for å gi barn mestringserfaring, og gjennom dette å bli sett, få anerkjennelse og tilhørighet. Men skolen kan også bli en obligatorisk samfunnsarena som kan gi opplevelser som krenkelser, utestengelse, usynlighet og dårlige mestringserfaringer (Klyve, 2016). Alle deltakerne i denne studien refererte til vonde opplevelser på denne store og obligatoriske arenaen, både ved at de gav opp det faglige, eller ikke klarte å holde fokus p.g.a. hjemmesituasjonen, og beskrev også dårlige relasjonelle erfaringer gjennom mobbing og utestengelse. Denne erfaringen tar de med seg inn på veien mot voksenlivet, utdanning og jobb. Våre historier setter seg i kroppen vår og blir med oss som referanseramme til nye opplevelser (Schibbye, 2002). Dette medfører at referanserammen hos deltakerne i denne studien ble svært negativ knyttet til relasjoner både på arenaen familie og skole.

Fiendtlig skolemiljø har også vist seg å påvirke deler av hjernen, som igjen kan påvirke vår sosiale utvikling (Schriber, Rogers, Rand, & Guyer, 2018). Vi bør kanskje som hjelpere være mere opptatt av relasjoner og relasjoners betydning for både den fysiske og den psykiske helsen (Holt-Lundstad & Smith, 2012). I min type jobbe er det å jobbe med den terapeutiske relasjonen viktig, men ikke minst like viktig er det at vi kan øke de unges kompetanse til å skape nye, gode, trygge, og holdbare relasjoner. Vi trenger å jobbe forebyggende blant unge nybakte foreldre, barnehager og skoler knyttet til relasjoners betydning for helsen, ikke minst gjøre folk oppmerksom på hvor skadelig et tynt og skadet nettverk kan være for helsen (Den Norske Legeforening, 2010).

I min studie vises det til at de som deltok i AFS tiltaket beskrev den viktig rollen den aktuelle arbeidslederen hadde, at han var inkluderende, «kompispreget», men samtidig tydelig på at de skulle gjøre jobben. Funnene tilsier at det var godt å være der, det var trivelig, man klarte å møte, samtidig som funnene viser at mange av deltakerne hadde flere opplevelser av å ikke mestre ved flere arbeidsrettede tiltak tidligere, så noe må ha opplevdes annerledes ved det aktuelle AFS tiltaket. Jeg tolker funnen dithen at det kan handle om en arbeidsleder som så de, krevde akkurat passe av de, og som så behovet for den menneskelige kontakten hos de (Helsedirektoratet, 2014). Dette sier meg at det er viktig med riktig person på riktig plass, og at visse typer personlighetstrekk og egenskaper hos arbeidsleder virker å ha betydning for om forsvarsmekanismene hos disse guttene skulle senkes. Forskning rundt hva det er med et tiltak og deres arbeidsledere som virker styrkende på selvfølelsen hos deltakerne kan være viktig her. Nå kan det virke som det er kunnskapen vår om at å gjøre noe som er viktig, og at man tar lite hensyn til hva og hvorfor, som kan ha stor betydning for den enkelt (Lau, 2011). I

tillegg tenker jeg det er viktig med forskning som kan si noe om effekten av tidlig intervensjon av inkluderings tiltak på utenforskap på sikt. Noe som og nevnes i forskningen rundt relasjoners betydning er at vi vet at relasjoner er viktig, men vi vet lite om hva slags innhold i relasjonene som er viktig (Holt-Lundstad & Smith, 2012).

6.2.3 Skole-Organisering og struktur

Det å starte voksenlivet utenfor jobb og skole gir en vanskelig hverdag, og kan gjøre de unge sinte, frustrerte, eller resignerte av å føle seg unyttige (Klyve, 2016). Det ble uttrykt lite sinne og frustrasjon rettet mot system eller samfunnet av de aktuelle deltakerne i denne studien (kap.4.2). I denne studien kom det derimot tydelig frem dette med passivitet eller regresjon, tanker som det var ikke noe vits, og tilbaketrekking ble uttrykt. Deltakerne i denne studien beskrev at de allerede i barneskolen begynte å trekke seg ut av skolesystemet. I Norge blir man enda ikke vurdert med karakterer i barneskoletrinnet, og vi har fortsatt en inkluderende skole hvor alle går sammen. Men det er også i Norge en økende grad av private skole som blir godkjente. I Norge er det nå over 50 % flere som går i privatskoler i 2017 enn det var i 2007 (SSB Statistisk sentralbyrå, 2017). Dette kan være med på å bidra til økt segregering gjennom at vi får «svake» skoler og eliteskoler, dette kan bidra til at det blir vanskelig å bryte en sirkel med dårlig kulturell kapital hos risikofamilier (Lee, 2003). Det vises til at foreldre sjekker ut nivåene på skolene ved de offentlige tallen av PISA tester, og flytter til områder med høy score (Kommune, 2014). Det har vært et økende fokus, gjennom ulike reformer, og internasjonale tester, på teoretiske og akademiske fag. Dette virker å ha gått på bekostning av praktiske fag. (FAFO 6/17, 2017). I Norge har vi 10 års felles skolegang, mens i Tyskland har man bare fire år i felles skole, før man deler elevene inn i en teoretisk retning og en praktisk retning gjennom Hauptschule eller Realschule. Denne tidlige delingen kan man tenke seg kunne øke segregeringen. Her kommer dette med holdninger i miljø, politisk, og hos befolkningen inn. I Tyskland har praktiske yrker høy status, mens i Norge mangler utviklingen av yrkesfag helt i grunnskolen (ibid). Så kanskje har den generelle holdningen til yrkesfagene og denne tidlige delingen noe vi kan se på i vår kultur? Man kan spørre seg om den nedprioriteringen av praktiske fag har medført at de som før kunne hevde seg i det praktiske, og som var svakere i det teoretiske, nå får mindre mestringserfaring i skolen?

Det snakkes om at tidlig innsats må til, at man må sette inn tiltak fra barnehagen av, men tidlig innsats kan nok ikke sees på som hele løsningen. Den mest vanlige forklaringen på at unge faller ut av skolesystemene er på personkarakteristikker av den enkelte elev, og listen

men potensielle risikofaktorer for å havne utenfor er lang, og man sammenligner ofte de som ikke gjennomfører med de som gjennomfører skolen (Lee, 2003). En ikke så vanlig, men økende vinkling, er å se på skolen som et system som påvirker valgene til de unge (ibid). Et fiendtlig skolemiljø kan gi økt risiko for depresjon, og de med f.eks svake familieband har en stor risiko for få utfordringer i et fiendtlig skolemiljø (Schriber, Rogers, Rand, & Guyer, 2018). Funnene fra Schriber et.al(2018) viser også at hjernen responderer negativt på det fiendtlige miljøet, og det kan medføre reaktiv aggresjons som kan komme frem som frykt, irritabilitet og påvirker defensiv respons.

Hvordan skolen er organisert i forhold til størrelse, privat/religiøs, skolens akademiske organisering, og sosial organisering kan påvirke om de unge gjennomfører skolen, eller ikke gjennomfører. Kanskje må vi se litt bredere på at så mange ikke klarer å gjennomføre videregående skole, kanskje bør vi gå bort fra den ensidige individuelle årsaksforklaringen til å se på systemfaktorer som får de unge til å avslutte videregående før den er gjennomført (Lee, 2003). Hvilken kultur skoler har for å håndtere de unge i risikozonene kan ha betydning for om de gjennomfører eller ikke (ibid). Dette var ikke noe som spesifikt ble spurt om i denne studien, men det er viktig å få frem at strukturer og organisering kan påvirke de unges valg, ikke bare deres personkarakterer og individuelle risikofaktorer. Forskning rundt skolens organisatoriske og strukturelle betydning i forbindelse med unge som dropper ut av skolen kan være med på å gi en enda større bredde, og bidra til å få fokuset bort fra et noe ensidig spor på personlighetstrekk og individuelle risikofaktorer (Lee, 2003). På denne måten tenker jeg man kanskje kan bidra til at politikere også får et bedre grunnlag til å vurdere hva den beste skolestrukturen og organiseringen er for å få en inkluderende skole som gir mestring og utviklingsmuligheter for alle.

6.2.4 Et resultat av et individualistisk preget samfunn?

Referert i en rapport sier Howard Williamson han ser en trend hvor de unge blir overlatt til seg selv og at terminologien som brukes er «de må ta ansvar for egne liv», og at dette er noe man ser både innen helse, utdanning og arbeid (NOVA, 2012). Det er noe det samme som Klyve (2016) sier i sin bok, at samfunnet generelt viser en holdning som sier: mestrer du ikke livet er det din egen feil, da er det DINE valg, og DINE tanker det er noe galt med. Kan det være at samfunnet har påført disse deltakerne en tanke om at det er deres egen feil at de ikke har lyktes på samme måte som mange av sine barndoms skolekamerater? Man kan i min studie se at atferd og situasjon som NEET ble forklart som noe de selv var årsak til, og at det kun var opp til de selv og klare å komme seg videre. Dette kan virke som en ensom reise.

Klyve (2016) snakker om samfunnsdiagnoser, at man kanskje må begynne å se på samfunnssymptomer i stedet for å sette diagnoser på menneskene som ikke klarer å tilpasse seg kravene i samfunnet. Han snakker om at samfunnene får de vanskene de selv har lagt opp til. Har vi et samfunn som aksepterer at unge gutter på 12-13 år melder seg ut av felleskapet fordi de opplever at deres basale behov for annerkjennelse og identitet ikke blir dekket? Er det den 13 år gamle guttens egen feil at han ikke mestrer skolen, eller er det konstruksjoner rundt denne gutten som gjør at hans potensiale ikke får kommet frem?

Sosiale ulikheter forklares i økende grad individualisert, f.eks. gjennom fokuset på selvutvikling og økt tro på individuelle ressurser (Thompson, 2011). Målet med å redusere antallet NEET med individuell oppfølging, individuelle stønader for å motivere til å bli i skole/praksis virker å ha hatt liten effekt (ibid). Disse metodene har vært begrunnet med at de har personlig ansvar for egne valg, og at økonomi skulle være en motivasjonsfaktor for å bli i en utdannings situasjon. Det at de ikke klarer det, blir sett på som en psykologisk faktor og personlige egenskaper hos den enkelte, ikke som et resultat av det samfunnet de lever i. Man bør kanskje diskutere denne retningen som lar oss forklare at de unge faller utenfor fordi de ikke innehar de riktige personlige egenskapene? Studier, også denne, viser til funn som sier at de unge forklarer sitt utenforskap til manglende evner til å konkurrere i skolen, i arbeidsmarkedet, og de beskriver seg selv med lav selvfølelse, lav selvtilit og lave akademiske evner (Thompson, 2011).

Begrepsbruken i samfunnet påvirker også den individualiserte retningen, hvordan vi bruker begreper sier noe om våre holdninger til fenomenet. Som f.eks bruken av betegnelser på unge som ikke gjennomfører videregående skole, disse viser til ulik forståelse for bakgrunnen for hvorfor elevene ikke gjennomfører. Begrepet *fracfall* gir et inntrykk av ufrivillig avslutning fra skolen, begrepet *sluttere* derimot, kan gi et inntrykk av at eleven frivillig og aktivt avslutter skolen, og bruk av begrepet *bortfall*, kan gi inntrykk av at eleven bevisst, og med forklaring velger bort videregående skole (Sletten & Hyggen, 2013). Bruken av begrepet NEET, og fokuset rundt dette som problem kan også sees som et tveegget sverd. Det holder fokuset på en sårbar gruppe oppe, fokuset på forskning øker, men det kan også slå negativt ut ved at det assosieres med marginalisering og utenforskap som kan skape større avstand ved at verdien legges i betalt arbeid (Thompson, 2011). Hvordan politiske ledere snakker om fenomener innen marginalisering og utenforskap setter også sitt preg på debatten. Her er et par eksempler som sier noe om det individualistiske synet som kommer frem hos noen av de.

En norske kunnskapsministeren og en statsminister fra Storbritannia er sitert:

« når ungdommer herjer og smadrer nabolaget sitt skyldes det ikke regjeringens politikk, men et sammenbrudd av normer og normal respekt for andre mennesker»
Torbjørn Røe Isaksen(Klyve, 2016 s. 73).

«de er bøller og kriminelle» « opptøyene er et tegn på moralsk kollaps og har ikke noe med fattigdom å gjøre» David Cameron(Klyve, 2016 s. 73).

Det blir her dermed moralen hos det enkelte individ det er noe galt med, ikke samfunnet, et samfunn som på denne måten sier at det ikke er plass til de da de ikke innehar den riktige kompetansen, de riktige holdningen og de riktige personlige egenskapene (Thompson, 2011). Det politiske og institusjonelle synet på individet gjennom individuell opplæring, individuelle kvalifikasjoner, individuell bygging av tillit, virker å ha liten effekt så kanskje bør man endre retning fra individperspektiv mot et relasjonelt perspektiv som tar det sosiale samfunnet og utdannings-systemet med i beregningene (Gorlich & Katznelson, 2015). I Norge har majoriteten det veldig bra, vi har god tilgang på velferd, og vi burde ha gode forutsetninger for å ha et raust og inkluderende samfunn hvor det skulle være plass til en vid definisjon på normalitet (Klyve, 2016). Men grensene for normalitet virker å for meg å ha minsket i takt med økt velstand, og jeg tenker vi trenger et økt fokus på hva slags samfunn vi ønsker oss. Vi bør øke forskningen på styrkende faktorer i familiesamfunn, nettverk, skolesamfunn, lokalsamfunn og storsamfunnets. Vi bør se på hvordan de ulike samfunn og miljø vi ferdes i påvirker helse, livskvalitet. Hvilken sosialøkonomisk gevinst kan vi få gjennom å se bredere på forskning og løsninger rundt økningen unge NEET, vi kan etter min oppfatning få en bredere kunnskapsutvikling og mindre usunn ensidig fokus på det enkelte individ som årsaksforklaring og den ensidig individuelle tilretteleggingen. Ikke misforstå, man trenger individuelle tilrettelegging og individuell oppfølging, men vi trenger i tillegg en felleskapsholdning, noe jeg tenker et økt fokus i forskningen på samfunnsmessige, politiske, og strukturelle faktorer kan gi rundt fenomenet NEET.

Kanskje bør vi i tillegg ta tilbake nabokaitn/kjerringa som bryr seg slik at færre barn blir stående utenfor.

Det krever en hel landsby å oppdra et barn
(Afrikansk ordtak)

7.0 Konklusjon

«Hvordan beskriver unge menn som står utenfor skole og jobb sine liv og fremtidsmuligheter»

Formålet med denne studien var å bidra til kunnskap om hvordan noen av de unge som står utenfor mestringsarenaer som skole og arbeid har det, når de står midt i situasjonen, og hvordan de beskriver sin fortid, nåtid og fremtid. Denne studien viser at deltakerne beskriver at deres fortid har preget deres tanker om seg selv og andre som medfører negative automatiske tanker som igjen medfører uhensiktsmessig unngåelsesatferd. Studien peker på viktigheten av tilknytningserfaringene i tidlig barndom gjennom deltakernes beskrivelser av relasjonelle utfordringer, og teoriens beskrivelse av hvilke konsekvenser denne typen skjevutvikling får i voksenlivet. Studien viser betydningen av strukturer og organiseringer i samfunnet, og hvordan dette kan påvirker risikoen for å komme i en NEET situasjon. Dette ser man spesielt gjennom skolen som er en stor og felles arena for mestring, men også for negative erfaringer som mobbing, utestengelse og vold. Studien stiller, gjennom funnene, spørsmål ved om den individualiserende tanken i samfunnet har gått for langt, og at vi må se på samfunnsutviklingen som en faktor i økningen i utenforskap. Studien synliggjør muligheten man har til å bygge resiliens gjennom mestring og tillit, men at dette bør startes tidlig for å ha best effekt. Men studien viste også at deltakerne beskrev en rask opplevd bedring i sin selvfølelse gjennom å beskrive seg møtt og sett i tiltaket Arbeid For Stønad. Dette ble knyttet til lederens måte å møte de på, arbeidsmiljøet og at de fikk oppgaver de mestret. Dette viser at mulighet for endring fortsatt ligger der, selv om skadene er dype og langvarige.

7.1 Betydning for videre praksis og forskning

Hvilken praktisk betydning kan dette ha? En generell opplæring om tilknytning og relasjoners betydning for de unges psykiske helse bør inn i alle skoler, fra barneskole til videregående, slik at alle har den grunnleggende kunnskapen når de selv starter familie. Det er på denne arenaen vi treffer alle. I møte med unge menn som allerede er i en NEET situasjon og som har denne typen erfaring, bør man ha høyt fokus på det relasjonelle, både i møte med de, men også i opplæring i å knytte og bevare relasjoner gjennom å håndtere sine egne og andres emosjoner hensiktsmessig. Dette kan forde at vi som bistår må unngå for mange bytter av

tillitspersoner i en prosess på veien mot bedre helse og jobb. Det bør jobbes mere med å bygge resiliens hos barn med risikofaktorer for utenforskap tidlig, gjennom å styrke trygge stabile følelsesmessige tilknytninger og gi gode mestringserfaringer om å kunne noe, og bety noe (Waaktar & Christie, 2004). Dette betyr at vi kanskje bør endre noen individuelle tiltak til familietiltak, da det er her den relasjonelle utviklingen starter.

Betydning for videre forskning? Vi trenger en retning som setter samfunnet og dens institusjoner inn i konteksten i videre forskning rundt samfunnsfenomenet NEET, både i forskning rundt årsak, og i forskning på effektive og gode tiltak (Klyve, 2016). Jeg opplever det ikke fruktbart å fortsette den ensidige individualiserende retningen både i helse, skole, NAV og storsamfunnet. Jeg tenker denne individualiserende retningen setter for store krav til enkeltmennesket, og ikke viser den påvirkningen samfunnet og dets struktur og organisering har på enkelt individet. Jeg mener at jeg gjennom denne undersøkelsen viser at vi trenger et bredere perspektiv for å se alt som kan påvirke utenforskap både negativt og positivt. Vi vet en god del om risikofaktorer, og vi trenger mere kunnskap om styrkende faktorer. Dette kan være nyttig for hvordan vi tilnærmer oss de sårbare familiene og barna, og styrker deres resiliens tidlig, slik at de blir bedre rustet for fremtidens utfordringer. Fra risikobarn til mestringbarn. Det er derfor viktig at samfunnet har en grunnleggende holdning til å gi alle barn god oppvekstvilkår, ha kompetanse og en vilje i samfunnet til å få øye på risikobarna tidlig. Samfunnet må deretter ta et ansvar for å skape en situasjon for barnet hvor det kan få mulighet til å knytte seg nært til andre i et langt tidsperspektiv (Gjærum, Grøholt, & Sommerchild, 2003).

Referanser

- Aaboen, M. (2015). *Psykiske plager blant ungdom. - og hva ungdommen selv tror er årsaken*. Oslo: NOVA- Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Aalaei, Y. (2017, Mars). Den gode barndom-også for barn i fattige familier? om barnefattigdom i Norge og retten til deltakelse i fritidsaktiviteter. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål*, ss. 239-256.
- Amdahl, K. H. (2012). Lettere tilgang til psykisk helsetjeneste. *Tidsskrift for Helsesøstre (Sykepleien.no)*, ss. 48-51.
- Aronsen, E., Wilson, D., Akert, T., & Robin, M. (1997). *Social Psychology*. Addison Wesley Longman, Inc.
- Bakken, A. (2017). *Ungdata 2017. Nasjonale resultater. NOVA 10/17*. Oslo. NOVA: NOVA Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Baldwin, M. W., Keelan, J. P., Fehr, B., Enns, V., & Koh-Rangarajoo, E. (1996). Social-Cognitive Conceptualization of Attachment Working Models. *Journal of Personality and Social Psychology*, ss. 94-101.
- Barstad, A. (2017). *SSB*. Hentet fra Samfunnsspeilet, 2/2017: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/syk-fattig-og-ensom>
- Beck, J. S. (1995). *Cognitive Therapy. Basic and Beyond*. New Yourk: The Guilford Press.
- Bekken, W., Dahl, E., & van der Wel, K. (2018). *Levekår og helse i barndommen. Hva kan kommunene gjøre? Noen tilnærming*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Berge, T. A. (2008). *Håndbok i kognitiv terapi*. Oslo: Gyldendal Akedemisk.
- Bø, T. P., & Vigran, Å. (2015). *Ungdom som verken er i arbeid eller utdanning*. Oslo: SSB.
- Crittenden, P. M. (2017). Gifts from Mary Ainsworth and John Bowlby. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, ss. 436-442.
- De Ridder, K., K. Pape, R., & Johnsen, e. (2012). School Dropout: A Major Public Health Challenge: a 10 year prospective study on Medical an non-medical soscial insurance benefits in young adolthood. The yong HUNT 1 study in Norway. *Journal og Epidimiology and Community Health*.
- Den Norske Legeforening. (2010). *Da lykkeliten kom til verden. - om belastninger i tidlig livsfaser*. Den Norske Legeforening.
- Ellingsen, S., & Drageset, S. (2008, Oktober). Kvalitative tilnærming i sykepleieforskning. *Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning*, ss. 23-38.
- Esmaeily, M., & Naeemi, M. (2015). Extraction of parent-children relationship factors in happy adolecents. *Journal of Chemical and Parmaceutical Reaserch*, ss. 486-493.

- FAFO 6/17. (2017). *Den virkelige sysselsettingsutfordringen*. FAFO - Samfunnspolitisk avdeling.
- Fagg, J. H., Curtis, Cummins, Standsfield, & Quesned-Valle. (2013, Aug.). Neighbourhood deprivation and adolescent self-esteem : Exploration of the socio-economic equaalisation in youth ` hypothesis in Britain and Canada. *Social Science and Medicin*, ss. 168-177.
- Felitti, V., Anda, R., Nordenberg, D., Williamson, D., Spitz, A., & Edwards, v. K. (1998, mai). Relationship og childhood abuse and houshold dysfunction to many og leading causes of death in adult. The adverse childhood experience. *American Journal Prev.Med.*
- Gjærum, B., Grøholt, B., & Sommerchild, H. (2003). *Mestring som mulighet i møte med barn og unge*. Universitetsforlaget.
- Gorlich, A., & Katznelson, N. (2015, April). Educational trust relational and structural perspectiv on young people on the margins of the education system. *Educational Research*, ss. 201-215.
- Haaland, V. F. (2016). *The lost generation: Effects of youth labor market oppertunities on long term labor market outcomes*. Oslo: SSB.
- Halvorsen, B., Johnny, H. O., & Tagstrøm, J. (2012). *Unge på kanten. Om inkludering av utsatte ungdommer*. København: Nordisk Ministerråd.
- Helsedirektoratet. (2014). "Sammen om mestring". (IS-2076. Nasjonal Veileder: Helsedirektoratet.
- Hoffmann, S. G., Asmundson, G. J., & Beck, A. T. (2013, Vol.44(2)). The Science og Cognitive Therapy. *Behavior Therapy*, ss. 199-2012.
- Holt-Lundstad, J., & Smith, T. (2012). Social Relationships and Mortality. *Social and personality Psychology Compass*, ss. 41-53.
- Horwitz, A. G., M.Hill, R., & King, C. A. (2011, nr 34). Specific coping behaviors in relation to adolescent depression and suicidal ideation. *Journal of Adolescence*, ss. 1077-1085.
- Hummelen, B. T., Pedersen, G., & Karterud, S. (2007). The relationship between avoidant personality disorders and Social phobia. *Comprehensive Psychiatric*, ss. 348-356.
- Ingul, J. M. (2012). Anxiety as a riskfactor for schoolabsenteesim: what differentiates anxious school attenders form non- attenders. *Annals of general Psychiatry*.
- Ingul, J. M., Klockner, C. A., Silverman, W. K., & Nordahl, H. M. (2012, may Vol.17(2)). Adollescent school absenteeism: Modelling social and individual risk factors. *Child and Adolescent Mental Health*, ss. 93-100.

- Karterud, S. (2017). *Personlighet*. Oslo: Gyldendal Akedemiske.
- Klyve, A. (2016). *Sinte, unge, villfarne menn. Vårt medansvar*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kommune, O. (2014). *Oslo Kommune Utvikling og Kompetanseetaten*. Hentet fra Oslokommune.no: <http://statistisk-arbok.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/2014/id/UKE-2014-Kap08-9589>
- Kvale, S. o. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lau, B. L. (2011, August). Deltakelse i arbeidslivet: Helsefremmende eller en risiko for utvikling av dårlig mental helse? *Tidskriftet For Norsk Psykologforening: Psykologi*, ss. 745-750.
- Lee, V. B. (2003). Dropping out of High School: The Role of School Organization and struktur. *American Educational Reaserch Journal*, ss. 353-393.
- Lov om helsepersonell Kap.2. § 7. (2018, Kap.2 §7). *Lovdata.no*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64?q=helsepersonell>:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64?q=helsepersonell>
- Lov om sosial tjenester. (2017). *Lovdata.no*. Hentet fra Lov om sosiale tjenester i arbeids-og velferdforvatningen, § 20a: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-12-18-131/KAPITTEL_4#%C2%A727
- Løvgren, S. S. (2017, April 2). Barn og unges utsatthet for fysisk vold fra foreldre. Endringer i mild og grov vold fra 2007 til 2015. *Tidskriftet Norges Barnevern*, ss. 110-124.
- Malterud, K. (2002, okt 20). Kvalitative metoderi medisinsk forskning-forutsetninger, muligheter og begrensinger. *Tidskriftet Den Norske Legeforeningen*, s. 5.
- Malterud, K. (2012). Systematic texts condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal og Public Health*, ss. 795-805.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget A/S.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative Research*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mykletun, A., Knudsen, A., & Mathisen, K. (2009). *Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv*. Oslo: Folkehelseinstituttet.
- NOVA. (2012). Nordisk konferanse om ungdom utenfor utdanning og arbeidsliv. *Konferanserapport. Unge Utenfor* (s. 29). Oslo: Norsk institutt for forskningnom oppvekst, velferd og aldring. NOVE.
- nrk.no. (2014, Desember 8.). *nrk.no*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/40.000-unge-faller-helt-utenfor-samfunnet-1.12085789>
- OECD. (2012). *Sick on the job? Myths and Realities about Mental Health and Work*. OECD.

- OECD. (2013). *Mental Health and Work: Norway*. OECD Publishing.
- OECD. (2015). *Skills Outlook. Skills and Global Value Chains*. OECD Publishing.
- OECD. (2016). *Society at a Glance 2016. A spotlight on youth*. OECD.
- Powel, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2014). *The Circle of Security Intervention. Enhancing Attachment in Early Parent-Child Relationship*. The Guilford Press.
- Rasmussen, I., Dyb, V. A., Heldal, N., & Strøm, S. (2010). *Samfunnsøkonomiske konsekvenser av marginalisering blant ungdom*. Oslo: Vista Analyse.
- Repstad, P. (1994). *Sosiologiske perspektiver-på helse og sosialinstitusjoner*. TANO AS.
- Rutter, M. (2006). Implications of Resilience Concepts. *Annals of the New York Academy of Science*, ss. 1-12.
- Schibbye, A.-L. L. (2002). *En dialektisk relasjonforståelse i psykoterapi med individ, par og familie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schriber, R. A., Rogers, C. R., Rand, E. F., & Guyer, C. R. (2018, Feb. 20). Do Hostile School Environments Promote Social Deviance by Shaping Neural Responses to Social Exclusion? *Journal of Research on Adolescence*, ss. 103-120.
- Simonsen, H. N. (2017, August 8). *Norsk Psykolog forening*. Hentet fra Norsk Psykolog forening: <https://www.psykologforeningen.no/publikum/finn-en-psykolog/aa-vaere-offer-for-vold-i-naere-relasjoner>
- Sletten, A. M., & Hyggen, C. (2013). *Ungdom frafall og marginalisering - Temanotat*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- SSB Statistisk sentralbyrå. (2017). *Elevar i grunnskolen*. Oslo: SSB.
- Sunde, S. (2017, September 18). Opplever du å bli mer sint på barna enn du ønsker. Hvordan avdekke og behandle hverdagssinne/volden i familier. *Utposten*.
- Thompson, R. (2011, Desember). Individualisation and social exclusion: the case of young people not in education, employment or training. *Oxford Review of Education*, ss. 785-802.
- Thrana, H., Anvik, C., Bliksvær, T., & Handegård, T. (2009). *Hverdagsliv og drømmer. For unge som står utenfor arbeid og skole*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Forlag AS.
- Waaktar, T., & Christie, H. J. (2004). *Styrke sterke sider- Håndbok i resilience grupper for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.

Whitehead-Melacon, C. (2014, Mai). Looking back and Speaking out. Yong Latino men reflect on their High school experience. *Doktoravhandling*. Orange, California, USA: ProQuest LLC. 128 SIDER.

Øiestad, G. (2011). *Selvfølelsen hos barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

VEDLEGG 1

Intervjuguide

Presentasjon av meg, studiet, takke for oppmøte.

Presentasjon av intervjuet:

Tidsramme; 1 time.

Opplys om at de kan trekke seg / avslutte når som helst.

Be om pauser.

Informasjon om opptak.

Dempe prestasjonsangst

Tilby drikke

Før opptak:

Hvem er du: navn, alder, bosituasjon

Finne felles pkt – generell prat

Historikk

Jeg kunne tenke meg og hørt litt om skoletiden og fritidssysler under barne- og ungdomsskoletiden.

- Var du med på noen organiserte aktiviteter – evt hvor lenge
- Uorganiserte interesser og aktiviteter
- Kjenner du at du fikk god oppfølging
- Kostnader
- Sterkeste minner fra grunnskolen(beste- værste)
- Skulking – når start
- Noen voksne du husker ekstra godt

Sinneuttrykk (selvhevdelse)

Vi blir alle sinte, irriterte og frustrerte noen ganger – hvordan opplever og håndterer du disse følelsene

Fysiske signaler

- Uttrykksform(passiv – aggressiv)
- Hvordan uttrykk i barndommen- voksne rundt?
- Eksempler fra oppveksten
- Hva, hvem får frem følelsene
- Hverdagsvold

Her og nå opplevelser- nettverk nå

Jeg ønsker at du forteller meg litt om hvordan du har det akkurat nå?

F.eks beskriv en dag fra du står opp til du legger deg?

Hva får deg til å kjenne at du har det bra?

Har du situasjoner eller dager hvor du føler deg verdifull og viktig? Evt hvem eller hva får deg til å føle deg viktig?

Kan du forteller meg litt om hvem som er viktig mennesker rundt deg akkurat nå? (familie, venner, veiledere, støttepersoner)

Mestring- selvfølelse

Fortelle meg hva du er god på/til. Hva er dine sterke sider?

- noe du er stolt over
- hva ville din nærmeste venn sagt er dine sterke sider, hva du er god på
- hvilken type jobb/skolegang tenker du kan passe deg og dine sterke sider
- Hvis du kunne velge akkurat nå- hva ville du ha hatt som daglig aktivitet

Alle snakker vi til oss selv med det vi kaller vår indre stemme.

Hva sier du til deg selv om deg selv?

- Jeg er flink
- Jeg får ikke til noe
- Jeg får til dette
- Jeg er en god person
- Ingen kan jo like meg.....osv

Håp – fremtid

Fortell litt om dine drømmer og mål fremover

- Hvordan vil du at livet ditt ser ut om 5 år
- Hva drømmer du om å kunne mestre
- Hva og hvem er viktige for deg for at du skal nå målene dine

Hva ville du ha sagt til de som skal støtte deg frem mot målene dine om de satt her i dag?

Spørre litt om hvordan de synes intervjuet gikk, hva kunne de tenkt seg var annerledes

Takke for deltakelsen, bidrag til å få innsikt i noe bare de som står i det kan ha.

VEDLEGG 2

Samtykke til deltakelse i PROSJEKTET

Jeg er villig til å delta i prosjektet :

Erfaringer og tanker når man står utenfor mestringsarena som skole og jobb.

Sted og dato

Deltakers signatur

Deltakers navn med trykte bokstaver

Sted og dato

Signatur

Rolle i prosjektet

VEDLEGG 3

Region:	Saksbehandler:	Telefon:	Vår dato:	Vår referanse:
REK midt	Ramunas Kazakauskas	73507510	20.09.2017	2017/1699/REK midt
			Deres dato:	Deres referanse:
			07.09.2017	

Vår referanse må oppgås ved alle henvendelser.

Torhild Grevskott
NTNU

2017/1699 Erfaringer og tanker når man står utenfor mestringsarena som skole og jobb

Vi viser til innsendt framleggingsvurderingsskjema datert 07.09.2017. Henvendelsen har blitt vurdert av komiteens leder.

Bakgrunn og formål:

Formålet med prosjektet er å undersøke selyfølelse, fremtidsmuligheter og bakgrunnshistorie for unge menn som står utenfor mestringsarena som skole og jobb. 6-10 deltakere skal intervjues.

Vurdering

Henvendelsen har blitt vurdert av komiteens leder.

Komiteen oppfatter prosjektet som en studie designet for å undersøke erfaringer og tanker i en spesifikk livssituasjon knyttet til jobb og skole. Komiteen mener derfor at prosjektet framstår som forskning, men ikke som medisinsk eller helsefaglig forskning. Prosjektet omfattes derfor ikke av helseforskningslovens saklige virkeområde, og kan gjennomføres uten nærmere etisk vurdering av REK. Vi minner imidlertid om at dersom det skal registreres personopplysninger, må prosjektet meldes til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

Merknad

Vi minner om at vurderingen er gjort med bakgrunn i de innsendte dokumenter og kun er å betrakte som veiledende, jf. forvaltningsloven § 11. Dersom du ønsker at det skal fattes et formelt enkeltvedtak etter forvaltningsloven, må du sende inn en full prosjektsøknad til REK. En prosjektsøknad blir komitébehandlet iht. oppsatte frister.

Dersom det gjøres endringer i prosjektet, kan dette ha betydning for REKs vurdering. Det må da sendes inn ny søknad/framleggingsvurdering.

Med vennlig hilsen

Vibeke Videm
Dr. med.
Leder, REK midt

Besøksadresse:
Fakultet for medisin og
helsevitenskap, Mauritz
Hansens gate 2, Øya helsehus

E-post: rek-midt@ntnu.no
Nett: <http://helseforskning.etikk.ntnu.no/>

All post og e-post som knytter seg til
saksbehandling, bør adresseres til REK
midt og ikke til enkelte personer

Kindly address all mail and e-mails to
the Regional Ethics Committee, REK
midt, not to individual staff

Birthe Loa Knizek
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 30.10.2017

Vår ref: 56154 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

Tilråding fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 25.09.2017 for prosjektet:

56154	<i>Erfaringer og tanker når man står utenfor mestringsarena som skole og jobb. Unge menn, utenforskap og selvfølelse- hvordan har de det?</i>
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Birthe Loa Knizek
Student	Torhild Grevskott

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsekvensplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke endringer du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 30.06.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Belinda Gloppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gloppen Helle tlf: 55 58 28 74 / belinda.helle@nsd.no
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Torhild Grevskott, grevskott@msn.com

II

FORMÅL

Studiens formål er å få informasjon om hvordan unge gutter beskriver tanker om den situasjonen de er i, uten skole, jobb, eller aktivitet. Få satt tanker rundt temaet i system, og ikke bare anta. Studenten ønsker å få formidlet de unges egen stemme rundt problemstillingen. Hva tenker de selv om sin situasjon.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet, men det må tidligere fremgå at det er NTNU som er behandlingsansvarlig institusjon. Videre må dato for forventet prosjektslutt (30.06.2018) legges til, sammen med informasjon om at innen denne datoen skal datamaterialet anonymiseres.

Hovedregelen når det registreres sensitive opplysninger til forskningsformål om ungdom under 18 år, er at det må innhentes samtykke fra foreldrene. I dette prosjektet vurderer personvernombudet det imidlertid slik at ungdommer over 16 år kan samtykke til deltakelse på selvstendig grunnlag. Dette ut fra en helhetsvurdering av opplysningenes art og omfang.

REKRUTTERING

Informantene skal i følge meldeskjemaet rekrutteres gjennom veiledere i NAV. Det vil ikke opprettes kontakt mellom informantene og studenten før de har ytret ønske om å delta i prosjektet. Personvernombudet mener rekrutteringsformen er tilstrekkelig for å ivareta konfidensialitet og at frivilligheten ved deltagelse ivaretas gjennom prosessen.

SENSITIVE PERSONOPPLYSNINGER

Ombudet vurderer at det behandles sensitive personopplysninger om helseforhold.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger NTNU sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING

Forventet prosjektslutt er 30.06.2018. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)

- slette digitale lydopptak

IV

v

Vil du være med i forskningsprosjektet?

Send SMS til
92416312 el.
97677957

Du vil innen kort tid bli kontaktet av oss

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS
VEDLEGG 5

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Erfaringer og tanker når man står utenfor
mestringsarena som skole og jobb. Unge
menn, utenforskap og selvfølelse- hvordan
har de det?

Kontaktperson: Torhild Grevskott, tlf: 92416312/ 97677957

Bakgrunn og formål

Dette er invitasjon til å delta i et forskningsprosjekt.

- en undersøkelse rundt hvordan det oppleves å være ung mann i en situasjon hvor man ikke er i jobb, skole eller aktivitet.
- er du gutt/mann mellom 16-20 år, og står i en slik situasjon, kan du gi meg denne informasjonen gjennom et intervju på 1 time.
- Gjennom å få din stemme om hvordan du som står i situasjonen opplever det, kan vi på sikt se om vi kan møte unge som kan komme i en slik situasjon, tidligere i livet. Vi som hjelpere trenger slik informasjon som bare du kan gi, for at vi skal gi bedre hjelp og støtte.

NTNU er behandlingsansvarlig institusjon, ved Birthe Knizek, tlf: 73412324,

birthe.l.knizek@ntnu.no

Hva innebærer deltakelse i studien?

Å delta i studien innebærer å delta i et forskningsintervju som vil vare i omtrent én time. Intervjuet vil være en samtale mellom deg og masterstudent Torhild Grevskott.

Intervjuet vil foregå der vi sammen tenker blir best for begge. Du skal få lov å prate fritt om dine erfaringer, opplevelser og tanker, men du velger selv hva du vil dele. Intervjuet vil bli tatt opp på lydfil som senere blir skrevet ut som tekst.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Informasjonen som registreres om deg skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien. Alle opplysningene vil bli behandlet uten navn og fødselsnummer eller andre direkte gjenkjenning opplysninger. En kode knytter deg til dine opplysninger gjennom en navnliste. Forskerne i studien har full taushetsplikt og dine opplysninger vil bli lagret kryptert på datamaskin og låst inn i et skap. Ingen av dine personopplysninger vil være synlig for andre og ingen vil kunne spore dine opplysninger, verken under prosessen eller når resultatene fra studien blir publisert.

Din veileder ved NAV, eller ved videregående, vil ikke få tilgang til de opplysningene du velger å dele.

All identifiserbar informasjon om deg vil bli slettet når prosjektet avsluttes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke. Dette vil ikke få konsekvenser for din videre behandling. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til prosjektet, kan du kontakte masterstudent Torhild Grevskott: 92416312/97677957, torhild@stud.ntnu.no eller veileder Birthe Loe Knizek, tlf: 73412324, birthe.l.knizek@ntnu.no